

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výběr žáků do tříd a škol uplatňujících pedagogiku Marie Montessori

**Selection of pupils into classes and schools applying the pedagogy of
Maria Montessori**

Autor: Nikola Holečková

Vedoucí diplomové práce: Doc. RNDr. Jana Straková, Ph.D.

Obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 12. 7. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 118 768 znaků včetně mezer.

V Praze dne 12.7.2019

Nikola Holečková

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí diplomové práce paní Doc. RNDr. Janě Strakové, Ph.D. za její pomoc, ochotu, rady, komunikaci a za volný čas, který mi věnovala po celou dobu psaní.

Děkuji všem dotazovaným zaměstnancům základních škol i rodičům, kteří mi odpovídali na mé dotazy při rozhovorech.

Dále děkuji celé své rodině a přátelům za podporu, trpělivost a rady.

Abstrakt

Tato diplomová práce zkoumá výběr žáků do tříd a škol uplatňujících pedagogiku Marie Montessori. Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak si jednotlivé školy vybírají žáky do tříd a škol Marie Montessori. Dále bylo zkoumáno, jaké důvody vedou rodiče k volbě této pedagogiky pro jejich dítě a jaké podmínky musí rodiče a žáci splnit pro přijetí do tohoto vzdělávání. V poslední řadě jsem analyzovala, jak probíhá přijímací řízení.

Základním výzkumným designem byla vícepřípadová studie. Cíleně jsem vybrala čtyři základní školy s touto pedagogikou jak ve velkém městě, tak v menších městech. Výzkum jsem rozdělila na dvě části. V první části jsem vedla polostrukturované rozhovory se zaměstnanci zvolených škol a s rodiči dětí z Montessori tříd. V druhé části jsem pozorovala samotné zápisy do 1. tříd.

Zjistila jsem, že každá škola má definované požadavky na výběr žáků a tyto požadavky se mezi školami výrazně liší. Rodiče volí školy uplatňující pedagogiku M. Montessori, z důvodu individuálního přístupu k jednotlivcům. Pedagogové se domnívají, že je vhodné, aby rodiče doma uplatňovali stejné výchovné metody a že by toto rádi uplatňovali jako přijímací kritérium. Celý průběh zápisu probíhal stejně jako v běžných školách. Rozdíl byl především v používání Montessori pomůcek.

Klíčová slova

výběr školy, Montessori, přijímací kritéria, charakteristiky žáků

Abstract

This diploma thesis examines the pupil selection to Marie Montessori pedagogical classes and schools. The aim of the thesis was to find out how the individual schools choose pupils in Marie Montessori classes and schools. Furthermore, it was examined what reasons parents have to choose this pedagogy for their child and what conditions parents and pupils have to fulfill for admission to this education. Last but not least, I analyzed how the admission procedure is taking place.

The basic research design was a multi-case study. I chose four primary schools with this pedagogy in the big city as well as in smaller towns. I divided the research into two parts. In the first part I conducted semi-structured interviews with employees of selected schools and with parents of children from Montessori classes. In the second part I observed the first class admission interviews.

I have found out that each school has defined pupil selection requirements and that these requirements vary considerably between schools. Parents opt for the Montessori School because of its individual approach to individuals. Teachers believe that it is appropriate that parents apply the same educational methods at home and that they would like to apply this as an admission criterion. The whole admission interviews were the same as in traditional basic schools. The difference was mainly in the use of Montessori tools.

Keywords

School choice, Montessori, acceptance criteria, characteristics of pupils

Obsah

1	Úvod	1
I. Teoretická část.....		3
2	Vzdělávací systém v ČR a možné alternativy v něm	3
2.1	Standardní základní škola	5
2.2	Alternativy ke standardním ZŠ	6
3	Marie Montessori a její pedagogika	8
3.1	Pedagogika M. Montessori	8
3.1.1	Cíle pedagogiky M. Montessori	9
3.1.2	Pojmy M. Montessori	11
3.1.3	Principy pedagogiky M. Montessori	13
3.2	Školy M. Montessori v ČR	19
3.2.1	Vzdělání pedagogů v Montessori pedagogice	19
3.2.2	Postavení učitele v Montessori škole.....	19
4	Zápis dětí na ZŠ.....	21
4.1	Dítě v předškolním věku	21
4.1.1	Motorický vývoj dítěte	22
4.1.2	Vývoj poznávacích procesů dítěte	22
5	Rodina a její výchova	24
5.1	Spolupráce ZŠ a rodiny při přípravě na zápis	24
5.2	Spolupráce MŠ a ZŠ při přípravě na zápis	25
5.3	Školní nezralost.....	25
II. Praktická část		27
6	Metodologie.....	27
6.1	Cíle výzkumu	27
6.2	Metoda výzkumu	27
6.3	Výzkumný vzorek.....	28
6.3.1	Škola A	29
6.3.2	Škola B	29
6.3.3	Škola C	30
6.3.4	Škola D	30

6.4	Technika získávání dat.....	31
6.4.1	Rozhovor	31
6.4.2	Pozorování.....	32
7	Výsledky výzkumu.....	34
7.1	Rozhovory na jednotlivých školách.....	34
7.1.1	Škola A	34
7.1.2	Škola B	38
7.1.3	Škola C	42
7.1.4	Škola D	45
7.1.5	Porovnání celkových výsledků.....	50
7.1.6	Výsledky rozhovorů s rodiči	52
7.2	Zápisy do tříd M. Montessori	54
7.2.1	Škola A	54
7.2.2	Škola B	55
7.2.3	Analýza počtu žáků nabíraných do 1. ročníku	58
7.2.4	Shrnutí pozorování zápisů jednotlivých škol	59
8	Závěr.....	61
	Seznam použitých zdrojů.....	64

Seznam použitých zkratek

MŠ	Mateřská škola
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací plán
ŠD	Školní družina
ZŠ	Základní škola

1 Úvod

Pro rodiče je v dnešní době velmi obtížné zvolit tu správnou základní školu pro své dítě. Každý rodič chce to nejlepší, aby se jeho dítě kvalitně vzdělávalo a současně se cítilo ve škole v bezpečí a nestresovalo se. Z toho důvodu volí mnozí rodiče alternativní školy a především školy s pedagogikou M. Montessori.

Pedagogika M. Montessori zažívá v poslední dekádě rozmach, kdy je o ní větší a větší zájem. Sami rodiče vychovávají své děti podle M. Montessori a vzdělávají se pomocí dostupných kurzů. Já jsem se rozhodla, že se na tuto tematiku zaměřím, konkrétně jsem si vybrala téma zápisu žáků do škol a tříd uplatňujících pedagogiku M. Montessori.

Tématem zápisu na základních školách se již zabývalo několik prací, konkrétně (Tomašiová, 2017), (Záleská, 2016), (Brekárová, 2011), (Ficková, 2017). Práce se zaměřovaly na příčiny nezralosti dítěte při nástupu do 1. třídy a způsoby jejího ověřování při zápisu a možnostmi práce s dětmi, které nevykazují dostatečnou úroveň školní zralosti. Podle dostupných informací se však nikdo nezabýval výběrem žáků do škol a tříd M. Montessori.

Svou práci rozdělím do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části diplomové práce se budu věnovat vzdělávání v ČR. Zde si ukážeme, jak funguje celý systém vzdělávání v běžných základních školách. V tomto prostředí nyní vznikají i mnohé alternativní školy, které se snaží vést výuku k 21. století. Tyto možnosti, které dnes rodiče mají, detailně popíši. V další kapitole vysvětlím pedagogiku M. Montessori a její principy. Tyto principy jsou stěžejním bodem tohoto výzkumu. Je nutné se jimi více zabývat pro pochopení zájmu o tuto pedagogiku. Také popíši základní pojmy její pedagogiky nutné pro pochopení konceptu, jelikož se v principech často zmiňují. Poslední kapitolu věnuji samotnému zápisu žáků do škol a tříd uplatňujících pedagogiku M. Montessori.

V praktické části práce se nejdříve zabírám metodologií. Rozhodla jsem se, že pro exploraci zvolím kvalitativní výzkum. Jeho výhodou je, že mohu s malým počtem zkoumaných respondentů zabrousit hluboko do zkoumaného tématu. Pro počáteční zkoumání je tato metoda vhodnější než kvantitativní alternativa. Ve své případové studii zkoumám čtyři základní školy, které využívají pedagogiku M. Montessori. Informace jsem

získávala formou rozhovorů a pozorování u samotných zápisů do prvních tříd těchto základních škol.

Primárním cílem výzkumné studie je zjistit, jací rodiče hlásí své děti na tyto školy a podle čeho se tak rozhodují. Na straně školy mě zajímá, jestli si žáky vybírá do tříd M. Montessori nebo přijímá všechny zájemce. Budu také zkoumat, jaká kritéria musí děti splnit při zápisu.

Zkoumám důvody, proč rodiče volí školy a třídy M. Montessori, jaké podmínky musí rodiče a žáci plnit pro přijetí tohoto vzdělávání. Dále zkoumám, jak probíhají přijímací řízení na jednotlivých školách. Vysvětlím průběh a metody výzkumu, shrnu výsledky rozhovorů s učiteli, řediteli a rodiči.

Výsledky rozhovorů a pozorování budou obsažené v poslední kapitole. Nejprve zanalyzuji výsledky po jednotlivých školách, a poté z nich udělám souhrn.

I. Teoretická část

V teoretické části diplomové práce bych nejprve ráda popsala systém vzdělávání v České republice. Jak již bylo řečeno, zaměříme se nejprve na standardní základní školy, a poté na jejich alternativy. Konkrétněji se podíváme na pedagogiku Marie Montessori. Popíšeme její principy, vysvětlíme pojmy, se kterými tato pedagogika pracuje. Budeme se věnovat tomu, jak by mělo být dítě připravené na zápis do první třídy a jak takový zápis probíhá.

2 Vzdělávací systém v ČR a možné alternativy v něm

Nejprve se zaměříme na vzdělávací systém v ČR. Pro mou práci jsou relevantní pouze instituce mateřských škol a základních škol. V České republice je povinná školní docházka pro každého jedince na našem území. Tento jedinec je povinný nastoupit do základní školy (dále jen ZŠ) po dovršení šestého roku.¹ Před nástupem do ZŠ je dítě povinno minimálně jeden rok navštěvovat mateřskou školu (dále jen MŠ).²

Šestileté děti nastupují nejčastěji do tradičních základních škol. Tyto instituce mají u nás dlouholetou tradici. Nicméně existují zde i alternativní základní školy. Těmto tématům se budu věnovat v následujících podkapitolách.

Základní školy se v České republice rozdělují podle zřizovatele do dvou skupin. Na jedné straně stojí běžné známé základní školy, které jsou zpravidla zřizovány obcemi. Tyto školení jsou financovány plně ze státního rozpočtu a za docházku na tyto školy rodiče neplatí žádné peníze. (Valenta, 2017) Pracují podle osnov v rámcovém vzdělávacím systému (dále jen RVP). Každá základní škola si na základě RVP vytváří svůj vlastní školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) pro každý ročník. Pedagogové podle ŠVP vyučují své žáky. Na druhé straně leží školy zřízené soukromými zřizovateli nebo církvemi. Hovoříme tedy o nestátních (soukromých) školách. Chtějí-li školy být

¹Povinná školní docházka není záležitost školy, ale zákona. „V ČR začíná podle zákona počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku. Povinná školní docházka trvá devět let a odklad nemá vliv na její zákonem stanovenou délku.“ (Průcha, 2003)

²<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>

financovány ze státního rozpočtu, musí dodržovat určitá pravidla³, například seřadit RVP. Soukromé školy si rodiče žáků platí v plném nebo částečném rozsahu.

Žáci, kteří dovršili šestého roku, jsou schopni nastoupit do 1. třídy ZŠ a zvládat její povinnosti. Děti, které nejsou dostatečně vyzrálé, nezvládají požadavky na úspěšné zvládnutí první třídy. Proto je pro tyto děti vhodný školní odklad, kdy se dítě může o jeden školní rok déle vyvíjet v mateřské škole. § 37 školského zákona č. 561/2004 Sb. upravuje podmínky pro odklad školní docházky.

Mezi nejčastější příčiny odkladu školní docházky patří školní nezralost; tedy problémy v oblasti řeči, problémy s pozorností a soustředěností, problémy v grafomotorice, pomalé pracovní tempo a potíže vědomostního rázu. (Přinosilová, 2004)

Odkladem školní docházky u dětí celkově školsky nezralých lze předcházet možnému vzniku pseudodyslexie. Potká-li se dítě, které je ještě nesoustředěné, hravé a není u něj dokončena lateralizace ruky, v první třídě s poměrně rychlou výukou čtení a psaní, nestačí si jednotlivá písmena zautomatizovat a stále více chybuje. U takového školsky nezralého dítěte se může docela obyčejná nezralost jevit jako komplikovaná porucha učení. (Kutálková, 1996)

V České republice musí každá obec umožnit dětem plnit povinnou školní docházku. Z tohoto důvodu obce zakládají tzv. spádové školy. Pokud je v obci více základních škol, obec musí roztrždit své území do obvodů, které budou spadat pod konkrétní ZŠ. Obec zajišťuje vzdělávání i pro okolní vesnice, které k ní spadají.⁴

Zároveň platí, že rodiče už nejsou od roku 1989 vázáni pouze spádovostí, ale mohou si školy vybírat. Dle kvantitativního výzkumu, který realizovala společnost STEM/MARK, téměř polovina rodičů (45 %) základní školu pro své dítě vybírala. Přístup k výběru školy přitom významně souvisel se socioekonomickým statusem rodiny. Školu pro své dítě nevybíralo 69 % rodičů bez maturity oproti pouhým 34 % rodičů s vysokoškolským vzděláním. Podobně diferencující charakter mělo i sebezaražení do společenské vrstvy. (Simonová, 2015)

³<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>

⁴https://www.mzv.cz/jnp/cz/srp/studium_v_zahranici_a_cr/zakladni_skoly_skolske_obvody_spadovych.html

Spádové základní školy nemohou být v dnešní době výběrové; jsou povinny přijmout každého žáka s trvalým bydlištěm a mohou přijmout ještě žáky, kteří se na školu hlásí mimo spádovou oblast. Školy si ale mohou otevřít tzv. výběrové třídy, do kterých si mohou vybrat nadanější žáky vhodné k určitému typu vzdělávání; např. pro pedagogiku M. Montessori. Žáci se vybírají pomocí přijímacího řízení u zápisu do 1. tříd. Záleží dále na kritériích dané školy pro přijetí žáka do výběrových tříd.

2.1 Standardní základní škola

Základní škola se rozděluje na dva stupně, které dělíme podle ročníků. První až pátý ročník se označuje prvním stupněm ZŠ, šestý až devátý ročník značíme druhým stupněm. Výuka probíhá podle předepsaného rozvrhu v jedné třídě. Učitel zpravidla vede celý průběh výuky. Žáci pracují podle zadání a uložených úkolů v pracovních sešitech. Ve výuce je opomíjená manipulace s pomůckami, tvořivost, jak ze strany dětí, tak i učitelů. Žáci jsou zpravidla nuceni k memorování, často chybí vnitřní motivace, žáci ztrácejí chuť se učit. (Košťálová, 2012) Žákům se dostává pevný řád, jsou stanovena jasná pravidla, podle kterých se musí všichni chovat. Třídy s žáky tvoří homogenní skupiny. Všem žákům je předkládáno stejně náročné učivo a očekává se, že budou pracovat stejným tempem. Pro žáky, kteří se výrazně odlišují, je možno aplikovat individuální přány. I na základních školách se v dnešní době začíná uplatňovat individuální přístup k žákům. Pedagogové připravují pracovní listy pro nadanější žáky, přizpůsobují výuku žákům pomalejším. Na výuku vytvářejí různé aktivity, aby žáci neseseděli pouze v lavicích a z hodin si odnášeli pozitivní náladu a radost ze získaných zkušeností, znalostí. Rozvíjí se osobnosti žáků a je kladen čím dál větší důraz na „výchovu pro dnešní dobu“.

Jedna forma školy však nemůže vyjít vstříc požadavkům všech rodičů. Někteří rodiče mají prioritu, aby se děti hýbaly, jiní vyžadují více individuálního přístupu, větší spolupráci mezi rodičem a školou. Taková široká škála požadavků ze strany rodičů, žáků, společnosti se v jednom typu škol nedá skloubit. Proto těmto rodičům pomáhají alternativní školy, které se snaží nahradit to, co v běžných základních školách chybí. (Zelinková, 1997)

2.2 Alternativy ke standardním ZŠ

Reformní pedagogika se k nám začala dostávat mezi první a druhou světovou válkou ze zahraničí, ale neměla pochopení, byla velmi kritizována, až odmítána. Po roce 1989 se k nám dostávala literatura a pochopení pro tuto změnu. Začala se postupně rozvíjet nejen ve školství, ale dostávat se i do rodin. (Průcha, 2012) Reformní pedagogika se zaměřovala na jinou formu výuky. Tím se začala budovat alternativa⁵ k tradičním základním školám. Alternativní školy bojují o změny ve vzdělávání. Uplatňují jiné metody vyučování, experimenty, jiné hodnocení (slovní), úzké vztahy mezi rodinou a školou a nestandardní přístupy k žákům. Do jisté míry mění kurikulární programy, způsoby organizace výuky, vytvářejí přívětivější prostředí tříd a celé školy. (Průcha, 2012) Nejnovější německý pedagogický slovník uvádí, jak alternativní školy fungují. „Jsou to školy takové, které se odlišují zcela nebo částečně svými cíli, učebními obsahy, formami učení a vyučování, organizací školního života a spoluprací s rodiči. Tím nabízejí učení a vyučování odlišné od jednotných státních / veřejných škol. Alternativní školy vznikly z kritiky vznášené vůči veřejné škole a jsou považovány z hlediska svých rozdílných antropologických, filozofických nebo pedagogických základů za evoluci ve vzdělávání.“ (Průcha, 2012) Alternativní školy jsou často školy s neveřejným zřizovatelem.

Alternativní školy se snaží nahradit nedostatky, které se vyskytují ve standardní škole. Vyznačují se typicky menším počtem žáků ve třídách, útulně zařízenými třídami, těsnější spoluprací s rodinou, obecně přátelštějšími vztahy s žáky, odlišným přístupem k hodnocení výsledků žáků. (Průcha, 2003)

U nás nejznámější alternativní školy jsou založeny na Waldorfské a Daltonské pedagogice a na pedagogice M. Montessori. Vzdělávání v těchto školách se řídí filosofií, která vychází od zakladatelů těchto pedagogických směrů. (Průcha, 2012) V českém vzdělávacím systému se setkáváme i s jinými inovativními projekty, které zapojují alternativní vyučování, ale nedodržují striktně filosofii a pedagogiku některého z výše uvedených směrů. V těchto školách žáci nejčastěji pracují se sebehodnocením, s pomůckami, ve skupinkách, hodnocení bývá spíše slovní, než známkami. (Kropáčková, 2008)

⁵ Alternativa je „Volba mezi dvěma nebo několika vzájemně se vylučujícími možnostmi.“ (Petráčková, 1998)

Alternativní školy zřizují často soukromé subjekty, ale mohou spadat i pod státní školy. V každém případě je zde obvyklý příspěvek na financování. Rodiče žáků, kteří platí za školné, zpravidla očekávají jinou formu vzdělávání a nadstandardní služby.

3 Marie Montessori a její pedagogika

V této kapitole bych Vás chtěla seznámit s Marií Teclou Artemisií Montessori (dále jen M. Montessori)⁶, její filosofií a pedagogikou.

M. Montessori se narodila v Itálii v roce 1870. Věnovala se více oborům; pedagogice, filosofii, vědě, medicíně, vyučovala na fakultách v Itálii. Vystudovala jako první žena doktorát medicíny v Itálii. Po svých studiích se zaměřila na výuku pro mentálně postižené. V návaznosti na to založila Dům dětí pro mentálně retardované děti v předškolním věku a pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Rozvíjela u nich smyslovou stránku pomocí speciálních pomůcek. Pozorovala, jakými metodami děti pracují a jak se chovají v daných situacích. Připravila pro své žáky takové prostředí, aby mohli projevit pravé „Já“ a cítili se v prostoru bezpečně a hlavně svobodně, tím docházelo k největšímu rozvoji osobnosti. Výchova zde byla velmi pedocentrická. Jak uvádí Rýdl, *„Lidská osobnost, ne výchovná metoda, musí být brána v úvahu“* (Rýdl, 1999).

V roce 1908 opustila M. Montessori všechny své profese a začala se věnovat přednáškám a psaní knih. Pomocí pozorování chování dětí v její škole mohla M. Montessori popsat základní principy výchovy. M. Montessori zakládala školy i v jiných zemích, například v Německu a v Rakousku.

Během druhé světové války se v Itálii její školy zavřely, v jiných zemích byly spáleny všechny dokumenty, literatura, spisy. Montessori se nevzdala a utekla do Indie, kde šířila svoji pedagogiku. V roce 1949 se stěhuje do Holandska, kde také zemřela. (Rýdl, 2006)

3.1 Pedagogika M. Montessori

Pedagogika Montessori se zabývá člověkem uvnitř dítěte. (Rýdl, 1999) Osobu, osobnost a jedince považuje M. Montessori za synonyma. Osobnost je pouze jedna, je individuální a každý jedinec se individuálně (volně) vyvíjí během 10 let svého života. Montessori objasňuje, že i při střetnutí dítěte s dalším jedincem může individuální vývoj pokračovat a přitom probíhat společná spolupráce.

⁶ Ze zdroje http://www.marche-montessori.cz/?page_id=394

Montessoriovská pedagogika se nejvíce rozšířila v Německu a v Nizozemsku, kde se uplatňuje i ve státním školství. Výrobci didaktických pomůcek (hračky, pomůcky pro čtení, počítání, psaní, objevování světa, apod.) šíří pedagogické ideje M. Montessori do řad soukromých, ale i státních škol. Pomůcky se vystavují na výstavách v Německu, tím se šíří Montessori pedagogika do pedagogické komunity.

M. Montessori napsala spoustu bibliografie. Její knihy odkazují především na praxi spíše než na teorii. Knihy psala při pozorování dětí v ní založeném Domě pro děti. Pozorovala, při jakých situacích si děti hrají s danou hračkou, jakým způsobem přemýšlejí nad pomůckami, jaké používají logické myšlení, sledovala jejich chování. To vše M. Montessori popsala do svých knih. (Rýdl, 2006)

Nyní již pedagogika M. Montessori neslouží jen dětem s nějakým handicapem. Do alternativní Montessori školy se přihlašují děti z běžných rodin. Naopak vychovatelé v těchto školách tvrdí, že jsou to děti rodičů, kteří přemýšlí více nad vzděláváním svých dětí.

3.1.1 Cíle pedagogiky M. Montessori

Pedagogika M. Montessori se snaží změnit postoj k dítěti. Proto se teorie zabývá hlavně osobností dítěte. V dnešní době je velmi kritizované vzdělávání na běžných základních školách.⁷ Školy M. Montessori se věnují žákům dle pedagogiky M. Montessori a tím částečně kompenzují negativa v základních školách. Žákům se věnují individuálně.

Podle Rýdla (Rýdl, 2006) vytvořila M. Montessori, která tuto školu zakládala, prostředí v duchu pedocentrismu a důvěry ve spontánní sebezodvíjení dítěte. Smysl této školy je vytvořit takové prostředí, kde bude docházet k přirozenému rozvoji dítěte. Až bude naplněn absorbující duch žáka, může docházet ke klasické výchově vedené dospělým. Předem připravené prostředí umožňuje individuální vzdělávání pomocí spontánní činnosti. Žáci poznávají svět pomocí pomůcek, u kterých se jednotlivec dokáže soustředit dlouhou dobu pouze na jednu věc. Montessori to označuje jako polarizaci pozornosti.

⁷ Např. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozhovor-s-bobem-kartousem.A150921_102226_domaci_zt,

Pokud budeme chtít porovnat vztah dítěte k pedagogovi, můžeme použít heslo: „Pomoz mi, abych to dokázal sám.“ Cílem není vštípit dítěti co nejvíce poznatků, ale naučit ho, aby on sám chtěl nové poznatky získávat. Nikde není psáno, jak má správná výchova probíhat, protože každý jedinec je individuální a každý má jiné potřeby. (Zelinková, 1997)

Výuka probíhá ve věkově smíšených třídách, ve kterých dochází ke spolupráci žáků a je poskytována pomoc jednotlivcům. Velký důraz je kladen na samostatnost jedince, k tomu se využívá projektové vyučování. Projektové vyučování pomáhá žákům k aktivnějšímu učení ve zvoleném tématu, problematice. Aby dítě chtělo poznávat nové vědomosti a získávat zkušenosti, musí se pro něj přizpůsobit prostředí, velikost nábytku a hlavně musí mít k dispozici dostatek předmětů pro manipulaci, u které dochází k osvojování znalostí. „Ruka je nástrojem ducha. Práce rukou je základem pro pochopení věcí a jevů, rozvoj myšlení a řeči. Dítě se samo rozhoduje, co bude dělat, s kým bude pracovat a jak dlouho bude pracovat.“ (Zelinková, 1997) Dalším cílem pedagogiky M. Montessori je dosáhnout u dítěte maximální pozornosti na jeden podnět (M. Montessori toto nazývá polarizací pozornosti, viz následující kapitola). V tomto momentě dojde k nejobsáhlejšímu vzdělávání a získávání zkušeností.

Hodnocení zde probíhá slovně a podílí se na něm i samotný žák. Slovní hodnocení žáka informuje a motivuje k dalšímu vzdělávání. „Rodičům sděluje, jak se jejich dítěti učení daří. Informuje rodiče srozumitelně a včas.“ (Košťálová, 2012)

3.1.2 Pojmy M. Montessori

Volnost v pedagogice M. Montessori

Volnost u Montessori se prolíná s disciplínou. Montessori hájí volnost ve výchově i v aktivitách, ale musí se dodržovat disciplína a řád. Bez těchto hranic by nedocházelo k rozvoji osobnosti ani vývoji inteligence. „Svoboda a volnost nejsou nekonečné, realizují se v určitých mezích.“ (Zelinková, 1997) Neustálým cyklem aktivit se dítě rozvíjí a poznává svoji osobnost. V tomto případě je správné dopřát dítěti svobodu a možnost vykonávat tyto aktivity. Vychovatelé i rodiče by měli umět rozeznat, kdy dopřát dítěti volnost pro jeho rozvoj a kdy dítě záměrně vést k danému cíli. Při zvolené aktivitě dochází k polarizaci pozornosti, která je primární pro správné vzdělávání. Už od nástupu do mateřské školy bychom měli vést dítě k volbě a svobodě. Pokud je svoboda nastavena později než při vstupu na základní školu, je velmi náročné měnit jeho návyky. (Zelinková, 1997)

Polarizace pozornosti

Montessori tvrdí, že dítě soustředěné pouze na jeden cíl zapomíná na sebe i čas a tím dochází k správnému učení a k rozvoji jedince. Žák získává lásku k získané znalosti, zažívá radost a duševní uspokojení a touží po dalších znalostech. Rozvíjí se zde disciplína, odpovědnost, láska k lidem a věcem.

M. Montessori sledovala polarizaci pozornosti u tříleté holčičky v římském Domě dětí. Ta vkládala válec do otvoru v dřevěném rámu a opět jej vyjímala dvaadvacátkrát. Natolik ji situace zaujala, že ji nevyrušil ani ten nejsilnější podnět. (Zelinková, 1997)

Montessori sledovala podmínky, u kterých dochází k polarizaci pozornosti. Aby pozorování proběhlo správně, musí vychovatel poznat ten správný moment koncentrace dítěte. Musí umět připravit vhodné podmínky, prostředí a dopřát dítěti svobodu pro výběr aktivit, pohyb a podpořit jeho iniciativu k aktivitám. Toto vše je důležité při čtení, psaní, počítání a komunikaci v cizím jazyce. Podle Zelinkové tyto domněnky potvrdili následně i psychologové. (Zelinková, 1997)

Výchova

Montessori považuje za výchovu podporu a emocionální doprovod jedince. Dítě potřebuje povzbuzení rodičů a sympatie. Správná výchova proběhne, pokud rodič bude správně vnímat potřeby dítěte a bude ho doprovázet k rozvoji správným směrem. Ve škole vychovatel vede dítě ke správné výchově, pokud zná potřeby žáků v jednotlivém období, připraví takové prostředí, které odpovídá jedinci. (Rýdl, 1999) Správná výchova podle Montessori probíhá v heterogenní skupině, o které se rozepisují v kapitole principy věkové heterogenity.

Absorbující duch

Tento pojem chápe Montessori jako dovednosti, jevy dětského rozvoje. Každé dítě získává znalosti záměrně, vědomě. Dítě přijímá vědomosti velmi rychle a snadno, i když je to velice namáhavé. Montessori uvádí příklad u miminek, které pouze leží v postýlce a netrvá dlouho, dítě běhá a cítí se v bezpečí ve známém prostředí. „Absorbující duch znamená mnohem více, než neuvědomělé přejímání dojmů a podnětů z okolního prostředí. Dojmy formují a zároveň utvářejí duši. Tak získává dítě během svého života lidské schopnosti, sílu, řeč a inteligenci. Toto vše souvisí s podmínkami životního prostředí.“ (Rýdl, 1999)

Pomůcky a činnosti v pedagogice M. Montessori

Učitelé v Montessori školách mají k dispozici spoustu zajímavých pomůcek. Často si vytváří vlastní pomůcky, které lépe odpovídají potřebám dětí v daném věku. Každá pomůcka je zaměřena pouze na jednu konkrétní vlastnost, aby si ji žák mohl lépe osvojit. Jak uvádí Montessori (Montessori, 2003), pomůcky učí žáky rozdílnosti tvarů nebo materiálů.

Při hudbě můžeme využít šátky a pohybovat se, tančit podle rytmu. Nejde o to, jak žák vypadá při pohybu. Jde o cítění hudby, jejího rytmu, melodie, prožitek hudby a radost z pohybu. Tančení není jedinou aktivitou, kterou děti mohou při hudbě provádět. Žákům

můžeme nabídnout kreslení na papír. Zdůrazní náladu hudby, melodii, použijí barvy, které odpovídají hudbě. Kreslením si uvolní energii a dojde k lepšímu prožitku hudebního cítění.

Velmi zajímavé je využití vlastního těla. Žáci si mohou navzájem psát písmena na záda a hádat, jaké písmeno nebo číslo jim kamarád na záda napsal. Žáci mohou ztvárnit písmeno ve skupině pomocí vlastních těl. Psaní prstem do písku, vystřihování, obtahování jsou též velmi zábavné aktivity.

Pohyblivá abeceda slouží k poznávání písmen, jeho psaní a stavbě slov. Pomocí obtahování písmen žák zjišťuje tvar každého písmene.

Oblíbenou pomůckou je domino, které se dá využít v každém předmětu. Matematické domino se skládá z příkladu a výsledku.

V prvouce můžeme využít názvy ovoce a zeleniny. Prvňák rozdělí názvy do skupiny. Žák z druhé třídy může názvy ovoce a zeleniny seřadit podle abecedy.

Důležitý je rozvoj čichu, který ovlivňuje naši náladu. Čichovým vnímáním můžeme rozeznávat tekutinu (vodu, ocet, parfém,...), můžeme tekutiny řadit podle intenzity vůně.

Dřevěné geometrické tvary vedou k získávání dovedností tvarů. Žák poznává dané tvary nejen očima, ale také hmatem zjišťuje tvar, hrany, stěny, velikost. Dítě umí tvary popsat, nakreslit obrys a správně pojmenovat. Nejdříve se učí plošné tvary a poté prostorové, tělesa.

Krabičky naplněné materiálem různé hrubosti slouží k rozeznávání zvuku, jeho síly a intenzity. Do krabiček házíme hrách, rýži, sůl, čočku.

Barevné destičky napomáhají poznávat barvy a jejich odstíny. Děti se naučí 64 barev a jejich odstínů.

3.1.3 Principy pedagogiky M. Montessori

Pro pedagogiku M. Montessori jsou velice důležité její principy. M. Montessori se zabývá osmi principy: věková heterogenita, pohyb, svoboda a samostatnost, osobnost vychovatele a princip vedení, sociální výchova, ticho a klid, integrace, normalizace dětského vývoje. Jednotlivé principy se navzájem prolínají, proto vysvětlím ty principy, na které se nejčastěji rodiče ptají při projevení zájmu o vzdělávání podle M. Montessori.

3.1.3.1 Princip věkové heterogenity

Spojování odlišných věkových skupin nastává v mateřských nebo základních školách. Nejběžnějším spojením věkových skupin jsou trojročí. Jsou však i základní školy, kde otevírají třídy po dvou ročnících nebo naopak po čtyřech. Žádné pravidlo pro rozdělení heterogenní skupiny neexistuje a závisí to pouze na samotné základní škole, jaké má možnosti. (Rýdl, 2006) Žákům je ve skupině poskytnuta větší svoboda pro individuální rozvoj a spolupráci s ostatními žáky. Žáci si tím předávají informace, zkušenosti a učí se navzájem respektování druhých. Žáci si lépe rozumí, používají stejný jazyk a více se od sebe naučí, než když do výuky zasahuje především učitel. Starší žáci berou na sebe zodpovědnost, protože vysvětlují učivo mladším žákům. Tím se oni sami učí a ověřují si, jak danému učivu porozuměli. Nesmíme však zapomínat ani na skupiny dětí stejného věku. Přeci jenom jsou si děti ve stejném věku blíží. Proto je důležité tyto věkové rozdíly vyvážit. Podle Montessori je důležité mít početnou třídu, aby vzdělávání mezi žáky mohlo fungovat. Montessori určila jako nejlepší počet 40 žáků v jedné třídě. (Rýdl, 1999) Víme, že v dnešní době by žádný pedagog nechtěl učit tolik dětí najednou, proto jsou třídy většinou do 30 žáků. Rýdl vysvětluje: „Rodiče, děti, učitelé a veřejnost jsou náročnější. V dnešní době je obtížné pro děti dodržovat pravidla a zařadit se do skupiny“. (Rýdl, 1999)

3.1.3.2 Princip pohybu

V principu pohybu M. Montessori vysvětluje, jak je důležitý pohyb pro dítě. Dítě se pohybem učí, získává nové zkušenosti, dovednosti ale hlavně radost. Aktivizuje si myšlení, probouzí v sobě zvědavost a rozvíjí svoji osobnost. (Rýdl, 1999) Dítě samovolně využívá pohyby, kterými se zdokonaluje. Opakovaným pohybem dítě nasytí své touhy a potřeby. V předškolním vzdělávání děti začínají svůj den vždy na elipse, kde dochází k rozvoji soustředění a rovnováhy⁸. Děti se tím připraví na nový den a získávání nových poznatků.

⁸<https://www.montessoricr.cz/objevte-montessori/zakladni-principy/ostatni-principy/490-pohyb-v-uceni>

3.1.3.3 Princip svobody a samostatnosti

„Svoboda je naučená skutečnost; skutečnost, kterou neustále zažíváme.“

(Montessori, 2014)

Svoboda ztvárňuje člověka. Jedinec si pomocí svobody může rozhodnout, jakou práci bude vykonávat a jak dlouho na ni bude pracovat. Jedno pravidlo je jasně dané; žák si musí nějakou aktivitu zvolit, aby nebloumal jen tak po třídě. Proto musí být ve třídě mnoho podnětných materiálů, aby žáka zaujala alespoň jedna aktivita. Každá aktivita má svá pravidla a hranice. Podle M. Montessori je ve škole svoboda důležitá pro utváření osobnosti, poznání sama sebe a vede k vnitřní vyrovnanosti. Záleží na jedinci, na čem zrovna bádá, v jaké oblasti se rozvíjí a do jaké míry. (Rýdl, 1999) Vychovatel může dítěti pouze ukázat, kde je hranice rozvíjení a kde naopak zanedbání v utváření osobnosti. Svoboda má své úskalí, kde je na dítě hozena veškerá zodpovědnost v utváření vlastní osobnosti. Než dítě přijme skutečnost odpovědnosti, musí pochopit daná pravidla, která vedou k naplnění cílů. Pokud dítě nepřijme zodpovědnost a samostatnost, nemůže se svobodně rozvíjet, protože bude neustále někoho potřebovat, aby mu ukázal cestu, kudy má jít. Pro žáky je to velmi náročné a celý proces probíhá dlouhou dobu. Proto má jedinec ve skupině starší spolužáky a podněty, kteří mu pomohou a dovedou ho k jeho cíli. Při svobodě je důležité si uvědomit, že mnoho získáme, ale také ztratíme. Pro dítě je velmi obtížné si zvolit pouze jednu věc, se kterou bude pracovat, protože se musí zároveň vzdát druhé aktivity, která se mu též může líbit. Uveďme si příklad z obchodu, kde se nám líbí dvě trika, ale my se musíme rozhodnout pouze pro jedno. Svoboda nese své radosti, ale i následky. (Rýdl, 1999) Podle Zelinkové dítě umí rozvážně rozhodnout, proč si zvolit danou činnost a ztratit nárok na ty další. Též musí dítě pochopit, že může přijít někdo jiný, který mu zabere pomůcku, a ono si musí jít pro jinou. (Zelinková, 1997)

3.1.3.4 Osobnost vychovatele a princip vedení

„Člověk sám by se měl stát středem výchovy.“ (Rýdl, 1999)

Aby se dítě mohlo rozhodovat samo, vést dobře svoji práci, potřebuje podporu vychovatele.⁹ Vychovatel žákovi připraví takové prostředí, aby si žák mohl sám zvolit aktivitu, kterou dokáže vyřešit. Nabízí žákům takové aktivity, kde vynaloží maximální úsilí. Pomůcky by měly být určeny jak pro jednotlivce, tak i pro heterogenní skupiny žáků. Vychovatel ukazuje správné jednání a chování vůči ostatním lidem. Pomáhá žákům při tvoření, ale ne při řešení úkolu. Pozoruje žáky, jak pracují a řeší jednotlivá cvičení. Pomáhá žákům při reflexi a plně podporuje jejich myšlení.

3.1.3.5 Práce s chybou a odměnou

Chybami se člověk učí. (Příslaví)

Příslaví, které zná každý, ale ne každý jeho poselství využívá. Pro Montessori je to jeden ze základních principů, které ve své pedagogice používá. Montessori dokonce tvrdí, že oprava vlastních chyb vede k největší samostatnosti a nezávislosti. (Rýdl, 1999)

V praxi se tento princip využívá tak, že vychovatel (učitel) by neměl zbytečně zasahovat žákovi do práce. Pokud najde chybu, počká, jestli si žák objeví chybu sám. Žák tímto způsobem dostává větší možnosti k rozvoji jeho samotného. Žák by si v opačném případě neosvojil své poznatky; nedošel by si sám ke svému cíli, ale byl by k tomu dotlačen a při příští příležitosti by opět vyhledával pomoc a nepátral by po správném řešení. Tím se ztrácí rozvoj daného žáka. Práci žáka může opravit učitel, ale v takovém případě si žák ponaučení z chyb neodnese. Naučí se, že mu vždy někdo pomůže a on se nebude muset snažit. Pokud se jedná o kontrolu, kdy si sám žák svoji práci opravil a je si vědom, že svoji práci vypracoval na maximum, potřebuje zpětnou vazbu od vychovatele, spolužáka. „Chyby si žák může opravit sám podle předlohy. Tímto způsobem se žákovi nejvíce dostává zpětná vazba. Tím ukazuje, že se orientuje v postupu, a rozvíjí svoji inteligenci.“ (Rýdl, 1999)

⁹ Učitel se zde označuje jako vychovatel.

Podle M. Montessori si žáci mohou práce kontrolovat také navzájem a chyby si vysvětlit. Dojde tak k lepšímu porozumění učivu a ještě dojde k navázání sociálnímu kontaktu. Pomocí chyb se jedinec rozvíjí i po výchovné stránce. Práce s chybou vede k sebejistotě a porozumění ostatním. Jinak tomu bude, pokud vychovatel (učitel) nevysvětlí správné využití pomůcky. Žáci budou s pomůckou chybně manipulovat a chybné používání si osvojí. Tyto návyky se mu pak těžce budou odstraňovat. Vedlejším efektem je, že žáci ztrácí zájem o tuto pomůcku i rozvoj v dané oblasti. Proto je zásadní, aby učitel nově zavedenou pomůcku uměl žákům správně vysvětlit. (Rýdl, 2006)

Tresty a odměny M. Montessori neuznávala u nejmladších dětí. Při uložení trestu nedochází k volnému vývoji, ale k manipulaci. Montessori tvrdí, že už by se rovnou žáci mohli posadit do lavice a striktně jim ukládat úkoly, které mají plnit. Tito žáci budou spíše nástrojem než sebevědomou osobou, která ví, co dělá. Disciplína napomáhá přirozenému pohybu, zkoumání, vyptávání, zvědavosti dítěte. Získané informace, radost z výsledků je největší odměna dítěte.

3.1.3.6 Sociální výchova

Výchovu můžeme chápat různými způsoby. Závisí na vnitřních i vnějších podmínkách výchovy. Existuje o ní spousta literatury (Pelikán, 1995), (Kutálková, 2014), (Zelinková, 1997). Na jednom se autoři shodují. Výchova ovlivňuje každého jedince a my ho vedeme k co nejpozitivnějšímu přístupu. To je cíl každého člověka, který vychovává své děti, žáky.

U dítěte od narození do tří let se stává nejdůležitějším působení rodiny, která rozdává lásku, pochopení, zavádí pravidla a ukazuje dítěti základní mravy. Matějček ve své knize zmiňuje, že rodina je nejstarší lidskou organizací, která vznikla nejen z přirozených pohlavních pudů a potřeby plodit děti, ale hlavně z potřeby spolu soužití, potřeby o někoho pečovat, někoho chránit, vzdělávat a připravovat na život ve společnosti (Matějček, 1994) Od tří let se dítě dostává mezi vrstevníky v mateřské škole, kde dochází k různým konfliktům. Dítě přebírá nové role a učí se přijímat nová pravidla ve společnosti. Jedná se o spolupráci, toleranci a individualismus. Podle Montessori se nejlépe žáci vychovávají v heterogenní skupině, když dítě přebírá role nejmladšího, staršího a nejstaršího. Každá role má své úkoly. „Nejmladší musí přijmout roli, že nic neumí a vše

získává od starších a zkušenějších dětí.“ (Rýdl, 2006) Starší dítě se učí naslouchat starším, respektovat mladší a předávat jim své zkušenosti. Nejstarší děti v dané skupině zodpovídají za celou skupinu. Jak se chovají oni, tak se budou chovat i nejmladší kamarádi ve skupině. Dítě potřebuje navazovat kontakty s kamarády ve stejném věku, ale i s dětmi staršími. Dítě je zvědavé, proto chodí pro rady ke zkušenějším. Obdivují je a přejí si dosáhnout stejných výkonů a znalostí. Výchova také probíhá při práci s chybou, o níž jsem psala v předešlé kapitole.

3.1.3.7 Integrace dětí s různými poruchami

Montessori pedagogika je založena na individuálním přístupu ke vzdělávání a samostatnosti žáka. Pomůcky jsou přizpůsobené všem dětem, proto je integrace dětí s různými poruchami bezproblémová. Každý žák si volí své pracovní tempo, volí vhodnou pomůcku pro své schopnosti. Pomůcky jsou určené pro žáky s poruchou sluchu, zraku, vnímání, ale i pro žáky, kteří jsou nadaní a potřebují náročnější práci, než jejich vrstevníci. Proto integrované školy často učí podle pedagogiky M. Montessori. (Mošnerová, 2011) Díky pomůckám se žáci mohou lépe rozvíjet a poznávat svět.

3.1.3.8 Princip ticha a klidu

Děti rádi pracují v tichu. Při tichu se děti více soustředí na práci a tím se mohou plně rozvíjet. Pracují na sobě a tvoří svou osobnost i sebekázeň. „Sebekázeň dětem také zabraňuje v rušení ostatních tím, jak postupně chápou, že se mohou naučit víc, pokud budou pracovat v klidu.“ (Rýdl, 2006)

Pomůcky pomáhají děti vychovávat pomocí práce v tichu. Pracují na respektu k druhým, úctě, slušnosti a galantnosti. Umí se rozhodovat a za svá rozhodnutí nesou následky. To nastane, pokud aktivity budou probíhat v klidu a tichosti. Každý pedagog ví, že při hluku se dítě nedokáže soustředit a vzdělávat se. Pomůcky od M. Montessori jsou vyráběny tak, aby se u nich pracovalo potichu a rozvíjely se aktuální potřeby dětí. (Mošnerová, 2011)

3.2 Školy M. Montessori v ČR

V České republice je nyní podle webových stránek¹⁰ 62 základních škol M. Montessori.

„¹¹Svět nepatří poslušným dětem. Svět patří těm, kdo ho znají dost na to, aby ho dokázali změnit. Věříme Montessori, protože nemá v porozumění světu 21. století alternativu. A tak měníme svět.“ Školy M. Montessori se snaží vychovávat žáky v 21. století. Tyto školy jsou pro každého jedince, který chce porozumět a zkoumat dnešní svět. Žák by měl chtít poznávat, proč se jednotlivé jevy ve světě dějí, jak s tím člověk může pracovat, změnit, využít pro další nové objevy, atd.

3.2.1 Vzdělání pedagogů v Montessori pedagogice

Pro správné vedení v duchu M. Montessori je zásadní správné vzdělání pedagogů. Učitelé mohou absolvovat několik druhů kurzů a seminářů. Montessori společnost nabízí diplomový kurz, který je na 2 roky zakončený diplomovou prací. Učitelé si zde vyzkouší učit v samotné Montessori škole a kurz jim předá nejdůležitější zkušenosti a informace. Infokurzy předávají informace o celém fungování v Montessori pedagogice. Semináře jsou určeny pouze pro pedagogy, kteří již v minulosti absolvovali Montessori kurzy. Montessori společnost nabízí veškerou pomoc pedagogům. Jezdí do určitých institucí, kde konzultují veškeré vybavení a průběh výuky. Tím se může daná instituce neustále rozvíjet a aktualizovat, aby nedošlo ke stagnaci.¹²

3.2.2 Postavení učitele v Montessori škole

Učitel se zde stává vychovatelem a se žákem jsou si rovni. M. Montessori podle Zelinkové učitele nazývala vedoucími. (Zelinková, 1997) Podle Rýdla se učitel zde stává vychovatelem a se žákem jsou si rovni. Důvěřují si, spolupracují a zakládají si na kamarádském vztahu s danými pravidly. Pedagog pracuje se žáky s láskou a radostí. Někteří vychovatelé si zakládají na tykání mezi žákem a vyučujícím pro navození osobnějšího jednání. (Rýdl, 1999)

¹⁰<https://www.montessoricr.cz/skoly-a-skolky/mapa-a-vizitky>

¹¹ Citát z <https://www.montessoricr.cz/o-nas/nase-poslani>

¹²<https://www.montessoricr.cz/kurzy-a-seminare>

Hlavní pracovní náplní je vést žáky k samostatnosti, spolupráci a porozumění, respektovat jeho zájmy, potřeby a postupy. „Vychovatel musí pro žáky připravit takové prostředí a podmínky, aby v něm probudil zájem a potřebu zkoumat neznámo.“ (Rýdl, 1999) Prostor vytváří přátelské, důvěrné a bezpečné. Aktivitu připravuje kreativní, motivační a hlavně je přizpůsobuje k věku dítěte a jeho inteligenci. Jedinec by měl pracovat s pomůckami, u kterých využije všechny své smysly pro lepší porozumění a uchopení získaných znalostí, dovedností. Učitel dále zajišťuje ve třídě adekvátní podmínky pro bádání a vzdělávání. Odstraňuje rušivé elementy, žáky bez zájmu motivuje do práce. Vyrušující dítě zaměstnává, aby nerušil ostatní při práci. Pokud vychovatel zařadí do výuky novou pomůcku, pojem, musí žáky dostatečně poučit a seznámit je s tím. Žák v tomto prostředí pracuje samostatně nebo ve skupinách, vychovatel pouze dohlíží a pozoruje, jak daný jedinec postupuje. (Rýdl, 1999) Vždy je ale připraven kdykoli zasáhnout a pomoci. Vychovatel nepůsobí pouze ve škole, ale především velmi úzce spolupracuje i s rodinou, protože ta je hlavním vzdělávatelem dětí.

4 Zápis dětí na ZŠ

Zápis do 1. třídy probíhá většinou od ledna – dubna. Přesný termín si stanovuje každá škola sama. U zápisu zkouší pedagog dané dítě a zjišťuje, zda je dostatečně připraveno a vyzrálé na nástup do základní školy. Rodiče vyplní přihlášky a základní informace o dítěti. Každá škola si zápis připravuje podle svého. K zápisu chodí děti, které dovršily, nebo do konce letních prázdnin 6. roku. Pokud dítě nezvládne zápis do 1. třídy, seznámí rodiče s výsledkem a doporučí odklad školní docházky. Tento fakt musí potvrdit pedagogicko – psychologická poradna, avšak pokud rodiče s tímto návrhem nebudou souhlasit, své dítě i přes doporučení mohou dát do 1. třídy ZŠ. Rodiče tím ale riskují, že jejich dítě může mít jak psychické problémy, tak problémy s učivem.

Školní zralost si můžeme vysvětlit podle charakteristik jednotlivých autorů. Matějček považuje školní zralost za schopnost, kdy dítě dokáže obstát nárokům celého procesu na základní škole. Dítě musí zvládat intelektové, citové a společenské chování, nároky kladené na jeho systém a organismus. (Matějček, 1994) Dítě, které je způsobilé pro začlenění do školního vzdělávání, které vychází z jeho zdravotního, psychického a vývojového stavu, se považuje za vyzrálé pro nástup na základní školu. (Koťátková, 2008)

Dítě v předškolním věku se v MŠ připravuje na zápis do 1. třídy základní školy. Rodiče dnes mají možnost vybrat si školu, kam bude jejich dítě docházet. V den otevřených dveří mají rodiče možnost navštívit vybranou školu a nahlédnout, jak probíhá výuka v 1. třídě. „Zjišťují si úroveň školy, její pověst, nabídku mimoškolních aktivit atd.“ (Kutálková, 2014)

4.1 Dítě v předškolním věku

Dítě podle zákona musí nastoupit v předškolním věku do mateřské školy. „Zákonný zástupce dítěte je povinen přihlásit dítě k zápisu k předškolnímu vzdělávání v kalendářním roce, ve kterém začíná povinnost předškolního vzdělávání dítěte.“¹³ Dítě dochází do mateřské školy v místě bydliště, nebo do mateřské školy, kterou si rodiče sami vybrali.

¹³<http://www.msmt.cz>

Dítě v předškolním vzdělávání prochází vývojem celé osobnosti a jeho postavy. Proto nyní popíšeme motorický vývoj a poznávací procesy dítěte, které žák využije u zápisu a v samotném nástupu do 1. třídy ZŠ.

4.1.1 Motorický vývoj dítěte

U předškolních dětí rozvíjíme jemnou a hrubou motoriku, aby zvládly co nejjednodušší průběh 1. třídy, která je pro děti velmi náročná z mnoha důvodů. Správné sezení v lavicích, správné držení pera, nošení těžkých tašek, atd. Děti se učí obratnosti, válení sudů, běhání, skok přes lehké překážky, protahují celé tělo, hází malým míčkem, apod. Některé mateřské školy zařazují do svého vzdělávání také plavání, které posiluje celé tělo, trénujeme organismus a správné dýchání. „O hrubé motorice mluvíme v souvislosti s pohybem velkých svalových skupin, jemná motorika se týká zejména obratnosti rukou a mluvidel.“ (Kutálková, 2014) Jemnou motoriku rozvíjíme pomocí skládání papírů, stříhání, lepení, vytrhávání, barvení atd. Pracovat můžeme s různými materiály. V dnešní době mají lidé všeobecný problém s mluvením. Každý píše na počítačích nebo zprávy na mobilu. Není divu, že i malé děti tzv. patlají a šišljají. „V pěti letech je nejvhodnější čas na zahájení úpravy hlásek.“ (Kutálková, 2014) V mateřské škole také paní učitelky s dětmi procvičují zrak a sluch pomocí jednotlivých her.

4.1.2 Vývoj poznávacích procesů dítěte

Budoucí prvňáček se psychicky připravuje na nástup do první třídy. Některé rodiče své děti straší, jiné litují, ale ještě je většina rodičů, kteří své dítě podporují a pomáhají mu tuto situaci zvládnout. (Zelinková, 1997)

Zdravotní stav velmi působí na vyzrání dítěte. „Děti často nemocné, které kvůli tomu nemohly chodit do mateřské školy, se vyvíjejí mírně pomaleji, než kdyby byly zdravé.“ (Kutálková, 2014)

V poznávacích procesech hodnotíme vnímání, pozornost, paměť a myšlení a sociální role. Vnímání je ve velké míře ovlivněné myšlením dítěte a jeho vlastní zkušeností. Podle Šimíčkové – Čížkové dítě podporuje své vnímání pomocí pohybu a řeči. (Šimíčková-Čížková, 2008)

Uvažování dítěte je zatím zaměřené pouze na jednu oblast. „Typickým znakem myšlení předškolních dětí je jeho útržkovitost, nekoordinovanost a nepropojenost, chybí mu komplexní přístup.“ (Vágnerová, 2000)

Pro dítě je nejdůležitější hra. Díky hře dostává různé role, kterým se musí podřídit a zvládnout. Rozvíjí tak pochopení druhých, zvládání různých rolí a dodržování daných pravidel. „Vrstevníky nejdříve dítě vůbec nepotřebuje, vyhraje si samo, avšak později už dítě v předškolním věku potřebuje ke hře partnera. Dítě má v tomto období vytvořený sebecit, který je v předškolním věku ovlivněný egocentrismem.“ (Šimíčková-Čížková, 2008)

5 Rodina a její výchova

Výchova každého jedince probíhá od narození do jeho smrti. Každá osoba si nese základní dispozice k výchově v genetice. Proto bychom měli ke každému jedinci přistupovat individuálně a využít jeho pozitivní stránky. Případně nevytvářet podmínky pro rozvoj negativních vlastností jedince. (Pelikán, 1995)

„Rodiče jsou strážci dítěte, ale ne jeho stavitelé.“ (Zelinková, 1997)

Rodiče jsou největší autoritou dítěte, oni by měli dítě podporovat v jeho právech a ukazovat mu tu správnou cestu životem, protože dítě je nadějí budoucnosti lidstva. (Zelinková, 1997)

5.1 Spolupráce ZŠ a rodiny při přípravě na zápis

Spolupráce rodičů se školou je velmi důležitá pro dítě. Když rodiče budou vycházet se třídním učitelem a současně učitel bude uznávat výchovu rodičů, bude mít žák klidnější vzdělávání. Rodiče mají právo zvolit si základní školu, kam jejich dítě bude docházet. Tím, že si zvolí danou školu, očekávají, že budou dostávat dostatečné informace o svém dítěti a že se budou moci účastnit školních akcí. „Rodiče jsou partneři školy, mají rovný vztah s učiteli. Každá strana přináší odlišnou, ale stejně hodnotnou zkušenost.“ (Čapek, 2013) Rodiče by měli dostávat informace o vzdělávání dětí, aby se seznámili s novými věcmi a mohli tak prožívat vzdělávání se svými dětmi. S rodiči můžou komunikovat prostřednictvím emailu, vzkazu po žákovi, ale i osobně. Podle Čapka je důležitý optimismus a vstřícnost. Učitel je člověk, kterému jde o spolupráci s rodiči. „K tomu je zapotřebí mít pochopení pro individuální rodinné problémy, nabízet pomoc v případech studijních problémů žáka.“ (Čapek, 2013)

Rodiče mají povinnost své dítě vychovávat od narození až k dospělosti. „Zásadní změna nastává s povinnou školní docházkou, se vstupem do prostředí, kde se hodnotí známkami, to znamená i do prostředí otevřeného soupeření a rivality. Partnerskou spolupráci rodičů, pedagogů a dětí limitují obavy z výsledku hodnocení.“ (Čapek, 2013) Stále se rodiče bojí, aby se jejich větší aktivita ve škole nepodepsala na hodnocení jejich dětí.

Pedagog by měl vědět, jak správně komunikovat s rodiči. Někteří učitelé hovoří s rodiči jako s malými dětmi. Nastává situace, kdy učitelé neberou v potaz požadavky rodičů a naopak.

Jsou ale školy, kde spolupráce výborně funguje. Rodiče se podílejí na organizaci výletů, působí ve školní radě, nebo se zajdou pouze podívat do výuky, jak se vede jejich dětem. V některých školách se rodiče také podílejí na výuce během hodin, nebo vedou zájmový kroužek mimo vyučování. Tito rodiče mají mnohem blíže k samotnému učiteli svých dětí, ale i ke škole jako takové.

5.2 Spolupráce MŠ a ZŠ při přípravě na zápis

Pro dítě je velmi obtížný přechod z MŠ do 1. třídy na základní školu. Aby se žák seznámil s prostředím základní školy a paní učitelkami, je důležitá spolupráce mezi MŠ a ZŠ. Předškolní děti se chodí dívat do první třídy, aby věděly, co je čeká a jak daná škola vypadá. Paní učitelky v MŠ by měly znát, co všechno mají předškoláky naučit pro hladký vstup do 1. třídy. Budoucí paní učitelka ZŠ by také v rámci spolupráce mohla navštěvovat děti v MŠ, aby se s nimi seznámila a oni s ní. Na některých školách pořádají sezení pro budoucí prvňáčky, kde se jim jednotlivé paní učitelky z prvních ročníků věnují. Děti si vyzkouší sedět v lavicích, plní různé úkoly a adaptují se na školní prostředí. Tato sezení trvají většinou 45 – 60 min.

5.3 Školní nezralost

Školní nezralost, jak jsme již zmiňovali v kapitole dvě, posuzují v pedagogicko-psychologické poradně. Pokud dítě z jakéhokoli důvodu nezvládne zápis, pedagogové doporučují rodičům pedagogicko-psychologickou poradnu, kde dítě prověří a stanoví závěr, zda dítě zvládne nástup do základního vzdělávání či doporučí tzv. odklad. Dítě se tak ještě může 1 rok cíleně rozvíjet v MŠ. Nechat si čas pro vyvrátní osobnosti v posledním ročníku MŠ nebo v přípravném ročníku na ZŠ.

„Jestliže byl dítěti povolen odklad povinné školní docházky, není automaticky přijato na následující školní rok, ale zákonný zástupce dítěte musí opět požádat o přijetí k plnění povinné školní docházky od daného školního roku. Může požádat i na jiné škole, než na které žádal původně. Dítě se osobně k zápisu dostavit nemusí.“ (Záleská, 2016)

Odklad povinné školní docházky je vymezen školským zákonem, § 37, a to takto:
¹⁴ „Není-li dítě po dovršení šestého roku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného poradenského zařízení a odborného lékaře. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.“ Definici odkladu jsme již zmiňovali v kapitole dvě.

¹⁴<https://clanky.rvp.cz/clanek/s/P/9883/ODKLADY-POVINNE-SKOLNI-DOCHAZKY.html/>

II. Praktická část

6 Metodologie

V této části diplomové práce vymezím cíl výzkumu a výzkumné otázky. Dále se budu věnovat tomu, jakým způsobem jsem sesbírala data a jakým způsobem jsem je analyzovala. Podrobněji popíši školy, které jsem do svého výzkumu zahrnula.

6.1 Cíle výzkumu

„Výzkumné otázky považujeme za základ každé výzkumné studie. Ukazují nám cestu, kterou výzkum povedeme, abychom došli k cíli výzkumu.“ (Švaříček, 2014)

Tato studie má za cíl analyzovat výběr žáků do prvních ročníků do škol a tříd vyučujících podle pedagogiky Marie Montessori. Primárním cílem výzkumné studie je zjistit, jací rodiče hlásí své děti na tyto školy a podle čeho se pro ně rozhodují. Má hypotéza je, že jsou to primárně lidé z rodin s nadprůměrnými příjmy. Na straně školy mě zajímá, jestli si škola žáky vybírá nebo přijímá všechny zájemce. Budu zkoumat, jaká kritéria musí děti splnit při zápisu.

Sekundární cíle jsem identifikovala tři. Budu zjišťovat zájem o tyto alternativní školy, konkrétně kolik žáků se hlásí do jednotlivých škol. Budu navíc zjišťovat, jestli se žáci hlásí na tuto školu i během školního roku. Budu analyzovat průběh zápisu do škol Marie Montessori. Zde se zaměřím, jak probíhají zápisy v jednotlivých školách. Budu se dále zajímat o to, jaká dokumentace se musí vyplnit pro přijetí dítěte. Zjistím také, jak se liší zápis do tříd s prvky Montessori a školou Montessori.

6.2 Metoda výzkumu

Pro svou práci jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Hendl definuje kvalitativní výzkum následovně: *„Výzkumník při tomto výzkumu pracuje v přirozeném prostředí s cizími lidmi. Vyhledává informace, které přispívají k získání odpovědí na zkoumané otázky. Důraz se klade na detailní popis jednotlivých studií a případů v delším časovém úseku. Během získávání dat se mění otázky, přizpůsobují se k získaným znalostem*

a osvětlení dotazovaných nejasností. Využívají se metody rozhovorů, pozorování a případové studie. Výzkumník na konci svého šetření nezná výsledek, ale snaží se detailně popsat, co během pozorování zjistil. Objasňuje situace, které by mohly pomoci k pochopení problému.“ (Hendl, 2012)

Výhodou kvalitativního výzkumu oproti kvantitativnímu přístupu je detailní analýza problematiky na základě malého počtu respondentů. Tato metoda je také vhodná k počáteční exploraci fenoménů a hledání příčinných souvislostí. V našem případě se jedná o počáteční exploraci fenoménů, neboť přijímání žáků do tříd a škol s výukou Montessori nebylo dosud zkoumáno.

Případová studie patří k základním výzkumným designům. Je to sběr skutečných dat zabývajících se daným tématem (případem). Jejím smyslem je prozkoumat a popsat objekt co nejpodrobněji. Většinou se zkoumá malý počet objektů a jejich odlišnosti. (Švaříček, 2014)

6.3 Výzkumný vzorek

Oslovila jsem čtyři základní školy, které uplatňují pedagogiku M. Montessori a požádala je o možnost provádět u nich výzkum. Ředitelé s mojí žádostí souhlasili.

První škola byla v menším městě (z důvodu anonymizace škol dále jen „Škola A“). Druhá škola, která využívá pouze prvky z pedagogiky M. Montessori, byla ve velkém městě (dále jen „Škola B“). Třetí škola se nachází též ve velkém městě (dále jen „Škola C“). Poslední školu jsem navštívila v jiném menším městě (dále jen „Škola D“). Ve všech školách byla pedagogika M. Montessori uplatňována ve vybraných třídách veřejných základních škol.

Výzkum probíhal od prosince 2018 do dubna 2019. Před návštěvou škol bylo nejdůležitější prostudovat na webových stránkách dostupné informace o vybraných školách pro lepší orientaci a seznámení s chodem a cíli těchto institucí. To bylo důležité proto, abych neplýtvala časem respondentů na získání veřejně dostupných informací a abych se mohla na rozhovory dobře připravit.

Na škole A a B jsem se zúčastnila také zápisů, kde jsem pozorovala a porovnávala, jak zápisy probíhají a jaké děti se hlásí do škol. Tyto školy jsem si vybrala na

základě získaných informací z rozhovorů s řediteli škol, kde mi bylo řečeno, že tyto školy jsou výběrové. Zápisy na těchto školách probíhaly 2 dny a nabízely dodatečný zápis další týden.

6.3.1 Škola A

Škola A spadá organizačně pod kmenovou základní školu, ve které se vyučuje podle klasického způsobu. Pod tuto kmenovou základní školu spadá také Montessori mateřská škola, která spolupracuje s Montessori třídami. Ve škole A jsou třídy Montessori umístěny v samostatném pavilonu, takže fungují v zásadě jako samostatná škola. Chod Montessori školy má na starosti paní vedoucí, která spadá organizačně pod ředitelku kmenové školy. Paní vedoucí sídlí přímo v budově školy Montessori. Tato škola nabízí v režimu Montessori vyučování od 1. až do 9. třídy základní školy. Vyučuje se v trojročí, tedy ve smíšených třídách po 3 ročnících. Rodiče přispívají na vzdělávání svých dětí částkou v řádu stokorun každý měsíc. Tato škola pořádá den otevřených dveří, rodiny se tak mohou přijít podívat na školní prostředí a seznámit se se školou a vyučujícími.

Rozhovor na této škole jsem vedla s paní učitelkou, s paní vedoucí i s rodiči, kteří hlásí na tuto školu své děti.

6.3.2 Škola B

Základní škola B má dva druhy tříd: třídy s prvky Montessori a třídy s běžnou výukou. Třídy s běžnou výukou poskytují navíc pohybovou výchovu. Třídy s prvky Montessori se nachází ve stejné budově ZŠ, ale jsou oddělené chodbou a dveřmi, stejně jako v dalších dvou školách, kterým se budu věnovat níže. Toto je základní předpoklad kvalitní výuky podle pedagogiky M. Montessori.

Výuka v třídách s prvky Montessori probíhá v blocích¹⁵ a žáci na 45 min dochází do jiné třídy, kde využívají pomůcky M. Montessori. Rodiče přispívají na vzdělávání svých dětí částkou v řádu stokorun za měsíc po dobu 12 měsíců. Třídy v této škole se dělí na 1. ročník, 2. a 3. ročník a 3. a 4. ročník. Příští rok se bude poprvé otvírat 5. ročník s prvky Montessori. Od 6. třídy základní školy se žáci přesunou do běžných tříd.

¹⁵ Výuka v blocích znamená, že místo 1 vyučovací hodiny (45 min) probíhá výuka 90 min bez přestávky. To znamená nepřetržité myšlení a bádání žáků v hodinách, což podporuje vzdělávání podle pedagogiky M. Montessori.

Na této škole také probíhají dny otevřených dveří, kde se rodiče mohou podívat přímo do výuky, a dvě schůzky pro budoucí prvňáčky, aby se rodiče seznámili s tím, co škola nabízí a jaké jsou požadavky k přijetí dítěte. Děti, které mají o prvky Montessori zájem, je mnoho a pedagogové si musí po zápise sednout a vybrat nejšikovnější žáky. Do tříd s prvky Montessori se bere maximálně 20 žáků, minimálně 16. Po zápise se rodiče dozvídají, co všechno musí do nástupu prvňáčka nakoupit a obstarat. Ve třídách s prvky Montessori oslovují žáci své vyučující „paní učitelko“ stejně jako na běžné škole. V hodině práce s pomůckami je k dispozici paní asistentka, též nazývaná „paní učitelka“.

Po vyučování žáci dochází do školní družiny, ve které se setkávají s žáky z běžné školy. Tudiž jsou v kontaktu i s ostatními žáky na této škole. Nevýhodou je, že žáci pozorují rozdíly mezi běžnou základní školou a prvky M. Montessori. Hlavní rozdíl vidí v hodnocení žáků (známky versus slovní hodnocení).

Rozhovor jsem vedla s paní ředitelkou, pedagožkou z prvků Montessori a s pedagožkou z běžné třídy. Oslovila jsem i několik rodičů, se kterými jsem probrala, proč si vybrali vzdělávání podle pedagogiky M. Montessori.

6.3.3 Škola C

Základní škola C nabízí dva programy: *Začít spolu* a *pedagogiku M. Montessori*. V Montessori třídách nabízí trojročí od 1. až do 6. třídy základní školy. Od 7. ročníku jsou žáci po jednotlivých ročnících až do 9. ročníku. Oddělení Montessori jsou v jedné budově s běžnou základní školou, ale své prostory mají separované na vlastním patře.

Na této škole jsem vedla rozhovor s panem ředitelem a paní učitelkou z Montessori třídy. Zajímavé na této škole je, že žáci z Montessori tříd končí už od 1. ročníku výuku až ve 13:30 hod.

6.3.4 Škola D

V základní škole D sídlí třídy Montessori v jedné budově s běžnými třídami, ale jsou odděleny chodbou. V této škole se žáci učí v trojročí od 1. až do 3. ročníku a v dvojročí od 4. až do 5. ročníku. Od šesté třídy základní školy musí žáci nastoupit do běžné třídy základní školy. Montessori třídy podporuje nejen samotná základní škola, ale také

město. Žáci v této škole mají i svoji školní družinu, aby i tam mohli pracovat a rozvíjet se podle svého typu vzdělávání.

Zde mi poskytly rozhovor dvě paní učitelky z Montessori tříd a jedna paní učitelka z běžné třídy.

6.4 Technika získávání dat

V souladu s definicí kvalitativního výzkumu probíhá získávání dat pro tuto studii primárně formou rozhovorů a pozorování.

6.4.1 Rozhovor

Rozhovor je primární forma získávání dat pro tuto studii. Aby rozhovory měly aspoň na počátku určitou strukturu, tak jsem se rozhodla použít takzvané polostrukturované rozhovory. Znamená to, že jsem měla seznam témat, o kterých jsem získávala informace od všech respondentů, a všem respondentům jsem kladla několik prvních otázek shodných. Ve druhé části rozhovoru jsem se na základě získaných informací již improvizovaně dále ptala na doplňující informace.

Oproti strukturovaným rozhovorům má polostrukturovaný rozhovor tu výhodu, že se tazatel nemusí spokojit s nedostačujícími odpověďmi na dané otázky a umožňuje doptávání. V rozhovoru se tak mohou vyjevit nová zajímavá témata a rozhovor umožňuje hlubší pochopení problematiky.

Na začátku rozhovoru jsem požádala každého dotazovaného o souhlas s pořízením zvukového záznamu z našeho rozhovoru pro kvalitnější zpracování dat. Většina respondentů s tím souhlasila a nahrávku jsem mohla pořídit. Díky nahrávce jsem se potom při nejasnostech mohla k rozhovoru opakovaně vracet a vyhledat zjišťované informace.

Zpovídala jsem nejdříve vedení školy, proč se rozhodli pro využití pedagogiky M. Montessori na svých školách. Zajímalo mě, jaký je o tuto pedagogiku zájem mezi uchazeči, jak vzdělané pedagogy ve škole mají a jaké výhody tato pedagogika podle jejich názoru nabízí.

Vedení školy jsem si jako respondenty zvolila, protože mají největší přehled o situaci na škole. Ředitel či ředitelka zařizují nové alternativní vzdělávání. Mají vizi a představu, proč se rozhodli pro pedagogiku M. Montessori.

Poté mi byli vybráni jednotliví pedagogové, kteří působí v pedagogice M. Montessori. Ty jsem zvolila, protože oni vidí, jak funguje průběh tohoto vzdělávání. Ví, jak se žáci ve třídách učí, jak je alternativní pedagogika obohacuje a co jim popřípadě i chybí. Někteří oslovení pedagogové mají srovnání i s běžnou základní třídou, protože v ní dříve též působili. Oslovila jsem i pedagogy z běžných tříd ve zkoumaných základních školách a zajímala jsem se o jejich názory na tuto netradiční výuku a na jejich zájem v Montessori třídách vyučovat. Pedagogové, kteří nejsou seznámeni s filosofií M. Montessori, často neznají její princip a alternativnímu vzdělávání nerozumí, leckdy mají i zkreslené představy.

6.4.2 Pozorování

„Pozorování je netypičtější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Výzkumník pomocí něho chce poznat, popsat a pochopit lidi a prostředí, ve kterém působí.“ (Gavora, 2010)

Pro svůj výzkum jsem zvolila nestandardizované pozorování. Jak již název napovídá, toto pozorování nemá jasnou strukturu a zvolený je pouze cíl, respektive předmět pozorování. Během získávání dat se může měnit zaměření pozornosti. Vše se odvíjí od situace a času. Každé pozorování vyžaduje cíl, plán, zvolení předmětu pozorování, způsob a záznam. Do pozorování můžeme zařadit videonahrávku, která pomáhá při zachycování všech detailů. Musíme u této metody počítat s tím, že respondent bude nervózní a výsledky by mohly být zkreslené.

Data z pozorování jsou zapsány co nejpřesněji a nejpodrobněji. Pozorovatel zapisuje veškeré informace dle pořadí. Zapisuje metody, průběh, obohacující myšlenky, ale i své pocity, postřehy a námitky. Pozorování je kompletní až při doplnění zápisů poznámkami a komentáři pozorovatele.

Vzhledem k situaci jsem zvolila zúčastněné pozorování. V zúčastněném pozorování získáváme informace v přirozeném prostředí. Pozorovatel neboli badatel si může prohlédnout prostředí a lépe porozumět pozorovanému subjektu. To také může

využít ke kontaktu se subjektem a klást mu „důvěrné“ otázky, na něž by na veřejnosti nebo v jiné dotazovací situaci nemusel získat odpovědi.

V pozorování jsem se zaměřila na zápis žáků do prvních tříd na školách A a B. Pozorovala jsem jednání paní vychovatelky, chování dětí, zadávání úkolů a účast rodičů při zápisech.

7 Výsledky výzkumu

V této kapitole popíši, co jsem se od účastníků rozhovorů dozvěděla o situaci na jednotlivých školách. Rozhovory jsem vedla na čtyřech základních školách. Nejdříve popíši výsledky týkající se jednotlivých škol, potom výsledky z jednotlivých škol porovnám mezi sebou a stanovím závěr, jak probíhá výběr žáků do Montessori tříd a jaká jsou jeho úskalí. Potom popíšu, jak probíhaly zápisy do prvních tříd ve dvou vybraných základních školách.

7.1 Rozhovory na jednotlivých školách

Nejdříve porovnám výpovědi na jednotlivých školách a shrnu témata, která se v rozhovorech objevila. Poté porovnám jednotlivé školy mezi sebou.

7.1.1 Škola A

Na škole A se dotazované osoby ve všem shodovaly. Přemýšlí stejně a mají společný cíl. Na této škole nemáme porovnání pedagogů z běžné třídy, proto jsou výpovědi zaměřené pouze na Montessori školu. Jak už jsem popisovala v předchozí kapitole, tato Montessori škola spadá pod klasickou základní školu v daném městě, ale je prostorově zcela oddělena od zbytku školy. Tudiž funguje v podstatě jako samostatná škola.

Jaký je důvod zavádění Montessori pedagogiky do Vaší školy?

Paní vychovatelka i vedoucí se shodly, že pedagogika Montessori je zaměřena na individuální vzdělávání. Je tu prostor pro každého žáka, kterého na škole mají. Rodiče, kteří respektují výchovu M. Montessori a spolupracují s nimi jako se školou, zajišťují podle pedagogů svému dítěti nejlepší možné vzdělávání. Vedoucí na této škole shrnula celou otázku do věty: „*Je ale škoda, že naši školu považují za alternativní. Takto by se mělo učit na každé škole.*“ Protože nemůžou stát jako samostatná instituce, spadají pod základní školu v daném městě.

Jak probíhá výběr žáků do Montessori tříd?

Obě zaměstnankyně této školy, se kterými jsem hovořila, popisovaly situaci stejně. Třídy M. Montessori jsou výběrové, vybírají si žáky podle předem stanovených

kritérií. S výběrem žáků jsou obě pedagožky spokojené. Každá třída splňuje maximální kapacitu žáků, proto musí odmítat žáky, kteří se hlásí během školního roku. Každý týden dostávají jeden až dva emaily se zájmem o tuto školu.

Paní ředitelka nabere do kmenové školy všechny děti (např. devadesát). Z těchto devadesáti žáků se třicet žáků vybere do Montessori tříd. Podle čeho se žáci vybírají a jaká kritéria jsou na Montessori vzdělávání požadována, popíši níže.

Paní vedoucí poskytla informace, že do minulého roku měl zápis více kol. Nejprve pořádali sezení s rodiči a jejich dětmi, aby viděli, jak se dítě chová k rodičům, jak rodiče vedou své dítě, jaký mají k sobě vztah a jak rodiče podporují své děti. Dále žáci z MŠ Montessori docházeli na program, kde je vychovatelky z Montessori školy viděly, jak pracují. Veškeré informace měly získané a podložené od učitelek z MŠ. Při zápisu měly celé dopoledne na poznání dětí, které měly zájem o tuto školu. Připravili společně se žáky program a úkoly pro uchazeče do 1. třídy. Dítě, které uspělo v dopoledním kole, se dostalo k odpolednímu klasickému zápisu. Rodiče, jejichž děti se nedostaly na toto vzdělání, rozhlašovali, že pořádají konkurzy, že si vybírají ty nejlepší děti a hlavně děti z bohatých rodin. Pedagožky z Montessori tříd namítaly, že si vybírají nejlepší žáky vhodné pro toto vzdělávání a rozhodně nevybírají děti podle bohatých rodičů. Paní vedoucí vysvětlila, že může být nadaný žák ve všech směrech, ale pokud nerespektuje jejich pravidla a řád, nemůže tyto třídy navštěvovat. Kvůli těmto pomluvám a stížnostem neúspěšných rodičů byli nuceni letos zápis změnit. Dopolední kolo bylo tedy zrušeno. Letos se poprvé zápis prováděl jako na běžných školách. Také samy pedagožky uznaly, že z dopoledního programu nemohly zjistit všechny od dětí informace, které potřebovaly. Toto dopolední kolo mohlo fungovat pouze do doby, kdy mohli nabírat všechny žáky. V době, kdy si žáky musí vybírat, tento program nefunguje, proto letos probíhal zápis normálně. Na základě letošní zkušenosti se rozhodnou, jak budou zápisy organizovat v dalších letech.

Jaká jsou přijímací kritéria?

Paní učitelka sdělila, že pořádají dvě schůzky pro rodiče. První schůzka je pro rodiče, jejichž děti navštěvují tuto školu, protože jim nemusí vysvětlovat systém a cíl této školy. Druhá informativní schůzka se pořádá pro rodiče a děti, kteří neznají toto prostředí.

Pedagožky všem musí vysvětlit, jak to na škole funguje, co je cílem. Tito rodiče se také s dětmi chodí dívat do výuky, z důvodu seznámení provozu a prostředí školy během dne.

Dítě dostává u zápisu body za splnění jednotlivých kritérií, podle kterých se potom žáci vybírají. První bod zájemce dostává, když bydlí ve spádové ulici. Pokud žák přijde pouze s tímto kritériem a je vzato, je podle slov paní učitelky ztracené dítě, rodina, učitelé i vzdělávání podle pedagogiky M. Montessori. Budoucí žák by měl mít respekt ke škole, k pomůckám, ke spolužákům, měl by být schopen dodržovat pravidla a pokyny. Tyto aspekty poznají pedagožky už ve škole při zápisu. Pedagožky poznají, jak rodiče žáky vychovávají, jak se děti k pomůckám při zápisu chovají. Jestli k nim mají kladný vztah, vědí, jak s nimi zacházet. Jedním z nejdůležitějších kritérií je, když už ve třídách uplatňující tuto pedagogiku má zájemce sourozence, protože vychovatelky znají rodiče a ví, co od dítěte mohou očekávat. Dalším požadavkem je docházka v mateřské škole M. Montessori, protože v ní jsou žáci seznámeni s pomůckami, s dodržováním pravidel a pokynů, umí využívat principy, pohybovat se v daném prostředí. S těmito předpoklady už dítě přichází také z rodiny, v které je vychováno výchovou M. Montessori.

Paní vedoucí konstatovala, že na školu přijímají i děti z běžné školy, ale jejich vzdělávání je velmi náročné, protože se všechny principy musí učit od začátku až ve škole. Rodiče si musí zvykat na novou výchovu, postup a řád. Leckdy se stává, že dítě po určité době odchází do běžné základní školy samo. Proto je pro zaměstnance školy velmi důležitá výchova M. Montessori v rodině i vzdělání v MŠ Montessori.

Aby vzdělávání žáků mohlo probíhat v co nejlepší kvalitě, i rodiče úzce spolupracují s pedagogy školy a velmi je podporují. Většina z rodičů podstoupila kurz Marie Montessori a zajímá se o tuto pedagogiku. Ti, kteří neuplatňují ve výchově svých dětí pedagogiku M. Montessori, těžce navazují na školní vzdělávání podle této pedagogiky. Děti nerozumí práci s pomůckami, a proto z této školy často odchází.

Jací rodiče přihlašují své děti do škol a tříd M. Montessori?

Rodič, který má zájem o pedagogiku M. Montessori, má zájem o své dítě. Podle vedoucí je to rodič inteligentní. Rodiče obvykle znají filozofii M. Montessori. Tvrdí, že dítě dělá to, co chce samo; neplatí, že dítě musí udělat v danou chvíli to a v jinou chvíli

ono. Rodiče nakupují pomůcky, nábytek do škol a tím pomáhají zlepšovat a zkvalitňovat výuku. Jsou vstřícnější a spolupracují.

Paní vychovatelka říká, že rodiče v Montessori třídách jsou vstřícnější, přátelší, spolupracují, podporují všechny vychovatele. Rodiče na jejich škole se zajímají o své děti. Dochází na konzultační hodiny i se žákem, kde společně rozebírají vzdělávání žáka, jeho pokroky, jak se mu ve škole daří. Společně pracují na vzdělávání daného žáka. Obě dotazované se shodly, že žáci v těchto třídách jsou bádavější, více rozvíjejí tvořivost. Žáci jsou podle výpovědi vychovávaní jiným způsobem než žáci na běžných školách. Ví, jak se mají chovat v daných situacích, mají větší respekt k druhým lidem.

Co se rodičům líbí na dané škole?

Rodičům se na této škole líbí přístup vychovatelek, přístup paní vedoucí a prostředí školy. Společně vymýšlejí dětem různé výlety, kurzy a další programy, v rámci kterých se žáci vzdělávají jiným způsobem. Paní vychovatelka tvrdí, že se rodičům líbí, že mohou být součástí školy, mohou se zapojovat do výuky, pomáhat při organizaci výletů. Prožívají vzdělávání společně se svým dítětem.

Jaké vzdělání mají pedagogové?

Zde byly jednotné a stručné odpovědi. „Všichni tu jsme specialisté na Montessori pedagogiku.“

Je správné, že jsou na škole klasické třídy i třídy s Marií Montessori?

Paní vedoucí porovnala výuky v Montessori třídách a výuku v běžných třídách. Nemyslí si, že je to správné, ale tvrdí, že pokud budou třídy s M. Montessori oddělené od běžných tříd (v jiném pavilonu školy), může to fungovat. Třídy M. Montessori by rušily běžnou výuku a naopak. O přestávkách by žáci z běžných tříd rušili Montessori třídy.

Paní vychovatelka zde nemá srovnání s běžnou třídou, protože svoji profesi začala hned v Montessori třídách. Nedovede si představit, jak by výuka probíhala v jedné škole. Ale ví, že v některých základních školách funguje, když se třídy nacházejí v jiné sekci budovy.

V kombinaci s tím, co jsme zjistili v předchozích odpovědích, můžeme vyvodit, že Montessori třídy by podle paní vedoucích neměly být pouze alternativou státního školství, nýbrž by se touto metodou mělo vyučovat ve všech školách.

Podle paní vedoucích by žáci měli být vychováni podle M. Montessori. Žáci, kteří nemají z domova výchovu M. Montessori, nejsou vhodní pro vzdělávání v Montessori školách, ačkoli i takové rodiny mají o toto vzdělávání zájem. Ovšem žáci, rodiče i učitelé se ztrácejí v průběhu procesu učení. Pedagogika M. Montessori za takových podmínek ztrácí smysl, protože nejsou v rodině podporovány její principy.

Jak probíhá výuka během dne?

Podle výpovědí víme, že žáci začínají od 8:30 hod ráno. Délka vyučování se v jednotlivých ročnících liší. Hodiny mají v blocích, kde se věnují učivu, které je zajímavé. Pomůcky slouží k výuce předmětů, které jsou stejné jako na běžné základní škole. Žáci si vezmou pomůcku a vzdělávají se. Když se uspokojí v jedné činnosti, najdou si jinou. První ročníky se učí do 12:00 hod a potom přecházejí do ŠD nebo jdou domů. Starší ročníky se učí max. do 13:00 hod s přestávkami, které si mohou volit sami žáci. Od 13:00 hod začíná odpolední vyučování podle rozvrhu pro starší ročníky.

7.1.2 Škola B

Na škole B se výpovědi dotazovaných navzájem doplňovaly. Obě respondentky znají hlavní důvod pro zavádění prvků Montessori na jejich školách. Jak jsem již zmiňovala v předchozí kapitole, tato škola využívá pouze prvky M. Montessori. Nejdříve shrnu odpovědi od paní ředitelky a paní učitelky z prvků M. Montessori. Následně uvedu názory paní učitelky z běžné třídy.

Jaký je důvod zavádění Montessori pedagogiky do Vaší školy?

Paní ředitelka vysvětlila, proč nejsou Základní škola M. Montessori, ale pouze používají její prvky - Montessori pomůcky, individuální přístup, spolupráci, slovní hodnocení, sebehodnocení a samostatnost ve vzdělávání. Dříve na této škole byly třídy M. Montessori, ale kvůli kapacitě se museli pedagogové se žáky přestěhovat jinam. Nyní škola přejímá pouze prvky této pedagogiky. „Po zkušenostech z našeho pohledu jsme se

neztotožňovali s pedagogikou Montessori, ale rodičům jsme slíbili její prvky. Podle nás je důležitá pro žáky jak klasická výuka, tak i prvky z pedagogiky Montessori.“ Nyní takto škola učí už třetím rokem a jsou spokojeni. Paní učitelka, kterou jsem zpovídala, uvedla, že je to z důvodu nedostatečné kvalifikace všech učitelek v pedagogice Montessori. Žáci, kteří navštěvují tyto třídy, potřebují řád, protože v rodinách se jim nedostává výchovy podle M. Montessori.

Jak probíhá výběr žáků do Montessori tříd?

Paní ředitelka odpověděla: *„V našich třídách si žáky vybíráme, protože tu potřebujeme mít žáky s opravdovým zájmem o práci na pomůckách.“*

Druhá respondentka se mi svěřila, že se tato škola potýká s nepříjemnou situací, kdy ji pomlouvají rodiče z MŠ, která pod ně spadá. Rodiče si stěžují na vedení školy, špatnou komunikaci mezi ředitelkou a rodičem a nedostatkem kvalitních pedagogů. Podle získaných informací od dotazované paní učitelky víme, že vedení této školy má vše v pořádku a nikde nepochybylo. Tyto pomlavy se rozkřikly mezi rodiči a zájem o tuto školu výrazně poklesl. I přes pomlavy a nízký zájem uchazečů v těchto třídách nenabírají žáky s poruchou chování, ani s jinou vážnější specifickou poruchou. Vyžadují u žáka samostatnost a zájem o vzdělávání. Každé dítě není vhodné pro Montessori pedagogiku, protože ve třídách probíhá frontální výuka ve smíšených třídách. Při samostatné práci musí pracovat sami. Každé dítě je jinak vychováno a má jiné dědičné dispozice. Obě respondentky se tak shodly na výběru žáků při zápisu, i když výběrem nenaplní kapacitu třídy.

Jaká jsou přijímací kritéria?

Paní učitelka uvedla jako hlavní kritérium pro přijetí žáků zájem o učivo a o práci s pomůckami. *„Nejdůležitějším kritériem je pro nás zájem o učivo, zájem o pomůcky.“* Už u přijímacího řízení pedagožky vidí, které dítě vydrží u pomůcky sedět a které nikoli. Paní ředitelka stanovila jako v hlavním kritériu spádovou ulici dítěte, zohledňuje rovněž ochotu rodičů přispívat na výuku pravidelně určitou částkou. Už u zápisu by dítě mělo být samostatné, zvládat na dané úrovni úkoly, které si pro ně připravily paní učitelky.

Jací rodiče přihlašují své děti do škol a tříd M. Montessori?

Paní ředitelka pojednala odpověď na tuto otázku ze široka. Paní učitelka, která je s rodiči v kontaktu více, také odpověděla více dopodrobna. Potvrdila tím výpověď paní ředitelky.

Paní ředitelka shrnula, že každý rodič je individuální. Mají 10% rodičů, kteří jsou nespokojeni, 70% spokojených rodičů a zbytek se nevyjadřuje, tudíž škola vychází z toho, že nemají žádný problém. Paní ředitelka dodala, že těch 10% rodičů udělá více rozruchu, než kolik tvoří kladné a spokojené reakce od většiny ostatních.

Paní učitelka popsala, že rodiče jsou velmi individuální. Někteří rodiče si myslí, že jejich dítě je jiné, potřebují individuální přístup. Dítě je neklidné a v klasické škole by prý nevydrželo. Další velkou skupinou jsou rodiče, kteří jsou velmi ochotní, komunikativní, ale neznají princip M. Montessori, tudíž si pochvalují frontální výuku propojenou s pomůckami od M. Montessori. Nejmenší skupinku tvoří rodiče, kteří znají pedagogiku M. Montessori a velmi se o vzdělání na této škole zajímají. Chtějí pro své dítě něco nového.

Co se rodičům líbí na vaší škole?

Na tuto otázku se obě dotazované shodly. Paní ředitelka odkazovala na odpovědi z dotazníkového šetření, ze kterého vyplynulo, že se rodičům líbí individuální přístup k žákům. Kladný vztah pedagožek, které v těchto třídách působí. Výuka je propojena s pomůckami od M. Montessori i s běžnou výukou, prakticky si vyzkoušejí teorii. Žáci jsou ve škole spokojeni a to je pro rodiče nejdůležitější. Na základě výpovědi dotazované paní učitelky můžeme říci, že se rodičům líbí propojení běžné výuky s prvky M. Montessori. Každý žák se najde v nějaké činnosti a může se tak rozvíjet podle vlastního tempa. Rodičům se také líbí, že děti nemají až takovou volnost a musí dodržovat stanovená pravidla, která jsou přísnější než v pedagogice M. Montessori. Cituji paní učitelku „*To odpovídá výchově daných rodičů. Proto na naší škole nemůžou být třídy s M. Montessori.*“

Jaké vzdělání mají pedagogové?

Zde jsme od obou dotazovaných zjistili, že 3 pedagožky jsou zaměřené na Učitelství pro 1. stupeň a paní asistentka, která vyučuje hodiny s pomůckami, se vzdělávala základními kurzy M. Montessori.

Je správné, že jsou na škole klasické třídy i třídy s prvky pedagogiky Marie Montessori?

Paní ředitelka odpověděla: „*Jestliže jsou třídy s prvky Montessori separované v jiném oddělení budovy, než je běžná výuka, potom alternativní výuka může fungovat.*“ Dozvěděli jsme se, že v ČR jsou třídy buď osamoceny v jiné budově, nebo si každá ZŠ pohlídá, aby se běžná výuka a třídy M. Montessori navzájem nerušily.

Paní učitelka na tuto otázku kývla hlavou. Je přesvědčená, že je správné, že rodiče mají na výběr, jaký typ vzdělávání zvolí pro své dítě. Škola tak může přilákat více rodičů.

Jak probíhá výuka během dne?

Paní ředitelka chodí na náslechy do hodin, tudíž obě respondentky uvedly stejný princip výuky. Třídy začínají výuku v 8:00 hod a učí se v blocích po 90 minutách. Každý ročník končí výuku dle svého rozvrhu podle počtu předmětů. Paní učitelka zadá úkol, který všichni musí splnit. Žák, který je rychlejší v práci, dostává takový úkol, který ho rozvíjí dál. Pomalejší žák si úkolem procvičuje probírané učivo a může přicházet na jeho řešení. Tím se zajišťuje individualita žáků. Paní asistentka si každou hodinu bere jednu skupinu žáků podle ročníků a nabízí jim pomůcky, o které mají žáci zájem. Na dané pomůcce si žáci zkoušejí teorii, kterou jim představila paní učitelka ve třídě.

Na škole B jsem zpovídala i jednu paní učitelku z běžné třídy, která má jiný pohled na vzdělávání podle pedagogiky M. Montessori:

Jací žáci navštěvují třídy s prvky Montessori?

Paní učitelka se rozpovídala o žácích, kteří docházeli do tříd M. Montessori, které byly na jejich škole ještě před čtyřmi lety. Z jejího hlediska byli žáci v Montessori třídách velmi rozdílní oproti žákům z běžné třídy. Neměli takový řád, byli zdivočelí, roztěkaní, více si dovolili k vyučujícím a neuznávali autoritu. Jejich chování neodpovídalo věku žáků

v daném ročníku. Žáci si mysleli, že jsou dospělí a mohou o všem rozhodovat. Ve třídách s prvky Montessori, které na škole působí, jsou žáci srovnatelní se žáky z běžných tříd. Myslí si, že je to z důvodu výchovy v rodinách. Rodiče ze tříd s prvky Montessori většinou neznají pedagogiku M. Montessori, pouze se jim líbil nápad organizace na den otevřených dveří. Ale jsou takoví sluníčkoví, vše, co jejich dítě udělá, je krásné a správné.

Chtěla byste učit ve třídě M. Montessori?

Ve třídě M. Montessori by paní učitelka vyučovat nechtěla, z důvodu že není kvalifikována na pedagogiku M. Montessori a nemá k ní kladný vztah. Zastává svůj názor, že v dnešní době se děti učit nechtějí. Pouze používají mobily, tablety a nic jiného je nezajímá. Myslí si, že v době M. Montessori tato výuka v přírodě fungovat mohla, dnes je ale jiná doba a její pedagogika nemůže fungovat.

Myslíte si, že je správné, že na Vaší škole jsou běžné třídy a třídy s prvky M. Montessori?

Paní učitelka vnímá třídy M. Montessori jako alternativu ke klasickému školství. Někteří rodiče neuznávají výuku, kterou si prošli sami, a proto volí alternativní vzdělávání. Paní učitelka je toho názoru, že rodiče hledají úlevu jak pro své děti, tak i pro sebe. Žáci dostávají méně úkolů, nemusí se učit, nedostávají známky, ale slovní hodnocení. Učitelé se žákům více přizpůsobují, ale myslí si, že tyto děti narazí v dospělosti, kdy se budou muset přizpůsobit okolí.

Víte, co znamená pedagogika M. Montessori?

O pedagogice M. Montessori paní učitelka slyšela poprvé na střední škole. „Pedagogika M. Montessori spočívá v tom, o co se žáci ten den budou zajímat. Nedovedu si představit, že by se žák naučil číst až ve 3. třídě.“

7.1.3 Škola C

Na škole C jsem vedla rozhovor s panem ředitelem a paní učitelkou ze třídy M. Montessori. Na této škole se mi nepodařilo získat odpovědi od pedagoga z běžné třídy. Dotazovaní respondenti se shodovali ve výpovědích, jako v předchozích školách.

Jaký je důvod zavádění Montessori pedagogiky do Vaší školy?

Pan ředitel výstižně podal informace o otevření Montessori třídy v jediném důvodu. V jejich obci jsou MŠ Montessori, programy Montessori ve volnočasových aktivitách (kroužky), tedy aby žáci mohli ve vzdělávání navazovat, otevřeli tyto třídy. Paní učitelka přesný důvod nevěděla, ale myslí si, že je to z důvodu zájmů rodičů. Kdyby nebyl zájem o toto vzdělání, nebyla by po této škole taková poptávka. Paní vychovatelka zde uvedla jako důvod rovněž poptávku rodičů po tomto vzdělávání. Spousta žáků navštěvovalo MŠ Montessori. Všichni respondenti se tak shodli ve výpovědích.

Jak probíhá výběr žáků do Montessori tříd?

Oba zaměstnanci této školy se shodli, že jejich škola není výběrová. Pan ředitel dokonce tvrdí, že základní škola nemůže být výběrová, když je zřízená obcí. Neví, jak jiné školy výběrové mohou být, ale oni mají vše zjištěné přes právníky, tudíž žáky vybírat nemohou. Přes velkou kapacitu žáky musí losovat. *„My nevybíráme, my losujeme žáky, bohužel. Jací žáci se přihlásí, s takovými pracujeme. Máme tu žáky s různými speciálními potřebami, ti mají k dispozici asistenta. Kdyby se do školy hlásily děti pouze z naší obce, každý rok by se do kapacity vešly a my bychom nemuseli losovat.“* Pan ředitel se rozpovídal i o tom, jak si rodiče platí trvalý pobyt u cizích lidí, aby mohli nastoupit na tuto školu. Je to známá informace, ale nic s tím nemohou udělat.

Paní učitelka, která učí v jedné třídě, vypovídá, jak nespokojené pedagožky v těchto třídách jsou. *„My bychom rádi přijímali děti rodičů, kteří jsou seznámeni s pedagogikou Montessori, jsou doma takto vedeni. Myslím si, že se sem hodí každé dítě, které je doma vedeno tímto způsobem. Rodiče respektují tuto pedagogiku a jsou ochotní s námi spolupracovat. Myslím si, že se sem hodí každé dítě, ale ne každý rodič.“*

Jaká jsou přijímací kritéria?

V této škole jsou žáci pouze ze spádové ulice. Jiná kritéria pro přijetí nemají.

Jací rodiče přihlašují své děti do škol a tříd M. Montessori?

Pan ředitel tvrdí, že tyto třídy navštěvují děti rodičů, kteří jsou velmi ambiciózní. Pedagogiku M. Montessori zná pouze 50% rodičů, zbytek spíše shání informace od jiných

rodičů a z webových stránek. Také zde podle pana ředitele selhávají odborníci: „*Tady selhávají odborníci. Už děti v MŠ mají nějakou poruchu a odborníci jim doporučují alternativní školy, protože si s nimi nevědí rady.*“ K nám se potom dostávají děti, se kterými nemůžeme pracovat podle svých představ. Žáci v Montessori třídách trpí, rodiče se rozčilují a paní učitelky si přidělávají práci, místo toho, aby ji věnovali žákům, kteří se hodí na toto vzdělávání.

Co se rodičům líbí na vaší škole?

Pan ředitel nemá žádné prostředky, podle kterých by dokázal na tuto otázku odpovědět. Myslí si, že rodiče oceňují přístup pedagožek, individuální přístup, komunikaci se školou a celkové vzdělávání podle M. Montessori.

Paní učitelka tvrdí, že se rodičům líbí partnerský přístup, individuální přístup, inkluzivní přístup. Rodiče mají možnost se jít podívat do výuky. Můžeme tedy říci, že oceňují celkové stavební pilíře, na základě kterých pracují. V podstatě to jsou principy M. Montessori. Rodiče hodnotí kladně celkové klima těchto tříd. Tuto otázku je třeba položit především rodičům. Dotazníky na této škole zatím nerozesílali, ale paní učitelka zmiňovala informace, které se jí dostaly prostřednictvím některých rodičů od nich ze třídy. To také potvrzuje zájem o tuto školu, kdy nyní mají 40 nespokojených rodičů, jejichž děti se kvůli kapacitě nedostali do těchto tříd.

Jaké vzdělání mají pedagogové?

Ve třídách M. Montessori působí pedagogové se speciální pedagogikou, pedagogové specializující na pedagogiku M. Montessori a pedagogové s jiným vystudovaným oborem, ale mají aprobaci na pedagogiku M. Montessori.

Pan ředitel shrnul, že člověk musí být pro toto vzdělávání narozen. Ve škole měl špičkové učitele, kteří učili v alternativních třídách a byli vzdělaní, ale nebyli spokojení. Nyní mu na škole v tomto programu pracují učitelky, které vzdělané nejsou, ale práce je baví a vykonávají ji kvalitně. On sám by nemohl působit ve třídě M. Montessori, protože se pro takové vzdělávání nenarodil a ví, že by ho to nebavilo a ani by práci nevykonával správně.

Paní učitelka jeho výpověď potvrdila. Shrнула, jaké vzdělání její kolegyně mají vystudované.

Je správné, že jsou na škole klasické třídy i třídy s Marií Montessori?

Od pana ředitele jsme tuto odpověď dostali již dříve. Kdyby si nemyslel, že je správné mít jednotlivé třídy na stejné škole, neměl by je. V jejich obci jsou MŠ Montessori, tedy aby žáci mohli ve vzdělávání navazovat, otevřeli i tyto třídy.

Paní učitelka řekla, že pedagogika M. Montessori není žádný úlet, pouze 8 principů. Žáci by měli být vhodně vzděláni pro život 21. století. *„My nevíme, jaký bude život za 30 let, proto by se žáci neměli učit podle nesmyslných encyklopedických znalostí. Měli bychom jim dát takové vzdělání, které je na tu budoucnost připraví. A připravit je můžeme právě těmito principy, kompetencemi. Severské školství si na otázku vzdělávání odpovědělo a už mnoho let podle M. Montessori své žáky vzdělávají.“*

Jak probíhá výuka během dne?

Paní učitelka vypověděla, že musí splnit RVP, který je daný státem, ale je to skvělý dokument. RVP ničím paní učitelku neomezuje, naopak je tak přívětivý, že dává pedagogům ve třídách svobodu k učení. Dává větší náraz kompetence k učení, ke spolupráci, k práci. Žák by měl odcházet ze školy vybavený dovednostmi pro život. Vyučování zde probíhá déle, aby byli žáci vzděláni zmiňovanými kompetencemi. Děti zůstávají ve třídě v rámci školní družiny (dále jen ŠD) až do 14:00 hod bez ohledu na ročník (1. – 9. ročník). Žáci jsou ve své třídě a pokračují ve výchovně-vzdělávacím procesu, až poté odcházejí do odpoledních klubů na škole.

7.1.4 Škola D

Na škole D jsem vedla rozhovory s dvěma paními učitelkami ze třídy M. Montessori a s 1 paní učitelkou z běžné třídy. Nejdříve shrnu odpovědi paní učitelky z Montessori tříd, které mají rozdílný názor na výběr žáků do tříd M. Montessori. Následně shrnu odpovědi od paní učitelky z běžné třídy.

Jaký je důvod zavádění Montessori pedagogiky do Vaší školy?

První paní učitelka se domnívá, že rodiče mají o tuto pedagogiku větší zájem. Ve městě se nejdříve otevřela mateřská škola s touto pedagogikou. Rodiče se začali shánět po základním vzdělávání podle M. Montessori. Proto se rozhodli otevřít první 3 ročníky na základní škole. Od příštího roku chtějí otevřít už i šestý ročník, protože po tomto vzdělávání je čím dál tím větší poptávka. Druhá paní učitelka tvrdí, že rodiče mají zájem o vzdělávání svých dětí podle M. Montessori. Na městské části bojovali o otevření tříd na některé základní škole v daném městě.

Jak probíhá výběr žáků do Montessori tříd?

Zde se jednotlivé výpovědi liší. Paní učitelka č. 1 necharakterizuje svoji školu jako výběrovou, podle ní nabírají všechny žáky, kteří mají o tuto pedagogiku zájem. „*Všechny žáky, kteří se k nám hlásí, nabíráme.*“ Na tuto odpověď se mi nabídly hned další dvě otázky. „*Myslíte si, že se každé dítě hodí do škol Marie Montessori?*“ „*Podle mého ano, s každým dítětem se dá pracovat individuálně, tudíž si myslím, že ano.*“ „*Spolupracujete s mateřskou školou, než k Vám nastoupí žáci do 1. třídy?*“ „*Ano, 2x měsíčně organizujeme tzv. Předškoláka, kroužek pro předškoláky, který navštěvují děti, které by si chtěly vyzkoušet výuku u nás v Montessori. My se se žáky seznamujeme a popřípadě můžeme rodičům říci, že se dítě na základní školu ještě nehodí a doporučíme odklad.*“ Vždy si ale vybírají jednoho žáka s nárokem na asistenta, aby jim mohl pomáhat při výuce s pomůckami. V předškolním roce organizují tzv. „předškoláčka“, kde poznávají budoucí prvňáčky a při této příležitosti mají možnost rodičům říct, zda je pro ně tato pedagogika vhodná. Tvrdí, že všechny děti jsou vhodné pro vzdělávání podle pedagogiky M. Montessori. Druhá paní učitelka říká, že jejich škola výběrová do jisté míry je. Při zápise sice nabírají všechny děti, ale během předškolního roku dítěte mají na jejich škole předškoláčka, kde si ty děti vybírají. Tato paní učitelka si myslí, že pro každé dítě je pedagogika M. Montessori vhodná, ale pro rodiče ne. Leckdy neznají správnou filosofii a nerozumí průběhu výuky. Obě pedagožky jsou ale do jisté míry spokojeny s dětmi, které mají ve třídě.

Z jednotlivých výpovědí můžeme tedy usoudit, že i tyto Montessori třídy jsou do značné míry výběrové.

Jaká jsou přijímací kritéria?

Protože jsou tyto třídy v jediné škole v menším městě a jsou jako jediná základní škola v celém blízkém okolí, mají kritérium pouze jedno. Žák musí mít zájem o toto vzdělání. Tato výpověď je od paní učitelky číslo dvě. Paní učitelka č.1 přijímací kritéria neuvedla, protože nejsou dle ní výběrová škola a u zápisu berou všechny děti.

Jací rodiče přihlašují své děti do škol a tříd M. Montessori?

Paní učitelka č. 1 má zkušenosti, že rodiče jejích žáků jsou ambiciózní. Mají na své děti vyšší nároky, jsou více podnikaví. Ale má ve třídě i rodiče, kteří na děti netlačí. Paní učitelka č. 2 popisuje, že úplně první byli intelektuálové, ale v dnešní době už je to stejné, jako v běžných třídách. Rodiče v Montessori třídách jsou velmi rozdílní ve výchově, důslednější, „více děti nutí, aby byly chtivé“. Dávají jim impulsy ke vzdělávání. Rodiče, kteří mají pouze základní vzdělání, jsou rádi, že mají děti v této třídě, že nenosí ze školy pětky. „Rodiče nechtějí po dětech tu dravost. Záleží na osobě, na člověku.“

Co se rodičům líbí na vaší škole, výuce?

Zde se obě paní učitelky shodly na tom, že tato otázka by měla být spíše položena rodičům. První paní učitelka si myslí si, že nabízejí alternativní způsoby výuky, a to se rodičům líbí.

Jaké vzdělání mají pedagogové?

Obě paní učitelky potvrdily, že v oddělení M. Montessori učí 3 paní učitelky. Dvě pedagožky jsou vzdělány v pedagogice M. Montessori a jedna paní učitelka má vystudovanou speciální pedagogiku. Tato paní učitelka prý nastoupila do zaměstnání později. Škola přestávala financovat Montessori kurzy (málo financí od města) a pro obyčejného člověka je kurz velmi drahý, proto zatím nemá speciální vzdělání.

Je správné, že jsou na škole klasické třídy i třídy s Marií Montessori?

První paní učitelka si myslí, že ano. „Já myslím, že ano. Děti jednak mají možnost povídat, co dělal ten třeták a co třeták z běžné třídy. Pro kolegyně je super, že mají možnost se podívat na jiný styl výuky. Děti nejsou izolované, z Montessori se dostanou

s dětmi z běžných tříd do styku a zjistí, že nešlape pouze jedním stylem, směrem, ale že je více možností. Ze začátku jsme neměli svoji Montessori třídu v ŠD a rodiče si nepřáli, aby se jejich děti stýkaly se žáky z běžných tříd.“ Druhá paní učitelka si myslí, že je to správné, i když je to velmi náročné pro organizaci výuky.

Jak probíhá výuka během dne?

V těchto třídách jsme se dozvěděli, že žáci začínají výuku od 8:00hod. Konec výuky se v jednotlivých ročnících liší. První třída končí ve 12:00hod a pátý ročník ve 13:00hod.

Paní učitelka č. 1 vypovídá: *„Z mého pohledu je kvalita výuky, že učím tak, jak to konkrétně mně dává smysl. Věřím, že je správné zachovat dětem radost z objevování nového. Nechat žákům právo na vlastní tempo práce. Podílejí se na vytváření a formulování pravidel chování. Při výuce používáme pomůcky zaměřené na více smyslů, tedy novým vědomostem žáci skutečně rozumí (jen je nebiflují) a více je motivuje formativní hodnocení než známky. Jsem přesvědčená, že nejvyšší stupeň porozumění nastává ve chvíli, kdy žák je schopen učivo vysvětlit druhému. Líbí se mi, že žáci více pracují se skutečnými knihami. Jsem nadšena z práce ve trojročí, spojení 1., 2., 3. ročníku. Žáci se neporovnávají mezi sebou, ale hodnotí, o kolik se posunuli oni sami, a chápou, že někdy jsou ve skupině těmi nejrozumnějšími a někdy byli těmi nejmladšími, kteří potřebovali nejvíce pomoci.“*

Paní učitelka č. 2 pracuje se žáky podle rozvrhu, který je v blocích po dvou vyučovacích hodinách. Má připravené aktivity pro žáky, se kterými žáci pracují. S pomůckou pracují např. prvňáci a druháci dohromady a paní učitelka se věnuje třetímu ročníku. Pomocí pomůcek zaměstnává dva ročníky, aby se mohla věnovat třetímu ročníku při nové látce. V hodinách obě pedagožky používají pro prvňáky písanky a pracovní sešit. Rodiče jsou spokojeni, protože mají přehled učiva, co mohou žáci doma procvičovat. Pracovní listy zde nemají rádi, žáci je ztrácí a není přehled o probraném učivu.

Na škole D jsem položila otázky jedné paní učitelce z běžné třídy. Ta podporuje své kolegyně a vyjadřuje stejné názory jako její kolegyně.

Jací žáci navštěvují Montessori třídy?

Paní učitelka je názoru, že v dnešní době jsou žáci všude stejní. Záleží hodně na výchově rodičů. Někteří žáci v těchto třídách jsou podle ní vychováni volněji výchovou, volí si práci, aktivity i při hodinách a nevydrží u aktivit dlouho. Jiné děti mají srovnatelnou výchovu jako žáci z běžných tříd. Paní učitelka si myslí, že se každé dítě nehodí do třídy M. Montessori. „*Někteří žáci jsou divocí, neumí se sami korigovat a nerespektují volbu práce, tyto žáky bych dala do běžných tříd, aby se zklidnili. Myslím si, že v dnešní době nemůže být toto alternativní vzdělávání pro všechny typy dětí, spíše pro ty klidnější, kteří vydrží bádát a vzdělávat se sami delší dobu.*“

Chtěla byste učit ve třídě M. Montessori?

Paní učitelka velmi oceňovala kolegyně, že mají kladný vztah k práci podle M. Montessori, ona ho takový nemá. Ráda si udržuje ve třídě klid a řád. Je ráda, když ví, co se žáci daný den učí. Nedovede si představit, že by měla ve třídě každého žáka na jiné úrovni učíva.

Myslíte si, že je správné, že na Vaší škole jsou běžné třídy a třídy M. Montessori?

V dnešní době alternativní vzdělávání rodiče vyžadují, protože jsou nespokojeni s běžnou základní školou, tudíž si myslí, že je to určitě správné pro všechny strany. Rodiče budou spokojeni a škola má více žáků. Samozřejmě je důležité podle paní učitelky, aby byla kvalitní výuka v alternativních třídách. „*Aby žáci dostávali kvalitní výuku, musí být kvalitní učitelé, proto je důležité nejdříve proškolit pedagogy, a poté nabrat žáky do alternativního vzdělávání.*“ Paní učitelka si myslí, že většina rodičů dává své děti do těchto typů tříd, protože vědí, že s nimi nebudou muset psát domácí úkoly. Také že děti nebudou dostávat špatné známky a tím se nemusí doma tolik učit. Čas ukáže, jestli je opravdu tato volba dokonalá.

Víte, co znamená pedagogika M. Montessori?

Paní učitelka se nikdy o pedagogiku M. Montessori více nezabývala. Slýchala informace od svých kolegyně z kurzů a četla články z novin. Uznává, že některé prvky jsou dobré a bylo by v hodné je zařadit i do běžné výuky.

7.1.5 Porovnání celkových výsledků

Jaký je důvod zavádění Montessori pedagogiky do Vaší školy?

Z výpovědí pedagogů vyplývá, že každá škola zavádí pedagogiku M. Montessori kvůli zájmu rodičů. Po pedagogice M. Montessori je velká poptávka, tudíž není divu, že základní školy otevírají třídy s touto pedagogikou. V dnešní době chtějí rodiče individuální přístup pro své děti. Představy části moderních rodičů o tom, jak má vypadat vzdělání pro jejich dítě, se shodují s principy M. Montessori. Není to jen něco nového, ale něco, co Montessori pedagogika ve svých principech nabízí.

Tím se nám dostává odpověď na výzkumnou otázku č. 1: Jaké důvody vedou rodiče volbě pedagogiky M. Montessori pro jejich dítě? Individuální přístup, něco nového pro jejich dítě. Rodiče nechtějí, aby jejich dítě sedělo v lavicích a pouze memorovalo. Někteří rodiče se o tomto vzdělávání dočetli na internetu. Jiní se zajímají o tuto pedagogiku delší dobu a vychovávají tak i své ratolesti. Je tu však také skupina rodičů, kteří se dozvídají informace od jiných lidí a čekají, co z toho vzdělávání bude. Získané informace mohou být zkreslené a nepravdivé a těmto rodičům pak pedagogika Montessori často nevyhovuje.

Jak probíhá výběr žáků do Montessori tříd?

Podle jednotlivých odpovědí můžeme říci, že každá škola si nabírá budoucí žáky do tříd M. Montessori podle svých možností a preferencí. Pouze jedna škola ze 4 je nevýběrová, ale žáky si losují, protože mají více zájemců než kapacitu žáků do prvních tříd. Dvě školy si žáky vybírají podle splněných kritérií a samotných výstupů u zápisu. V jedné škole se zaměstnankyně neshodly, zda je jejich škola výběrová nebo ne. Tato škola přijímá všechny žáky, nicméně zde dochází k jakémusi předvýběru v rámci přípravných kurzů. Během školního roku nabírají žáky pouze ve škole B. Žáka si pozvou na zkušební týden, a poté se rozhodnou, zda daný žák je vhodný k nástupu do třídy s pomůckami M. Montessori. Školy A, C i D z důvodu kapacity musí odmítat žáky, i když vědí, že je dané dítě velmi šikovné.

Jací rodiče přihlašují své děti do škol a tříd M. Montessori?

Na základě svého pozorování odhaduji, že zhruba 50 % rodičů je obeznámeno s filosofií Marie Montessori. 50 % rodičů netuší, co tato pedagogika znamená, pouze se jim líbilo prostředí ve škole a styl výuky, tak své dítě dali na tuto školu a čekají, co z toho vyplyne. Podle dotazovaných učitelů víme, že rodiče, kteří dávají své děti do tříd M Montessori, aniž by věděli, co pedagogika Montessori znamená, přemýšlí více o vzdělávání svých dětí. Zajímají se, jakým způsobem se žáci učí, jak se jim ve škole daří, a snaží se porozumět dnešnímu vzdělávání. „*Dítě chce samo; není tam to, že dítě musí udělat v danou chvíli daný úkol a v danou chvíli zase jiné cvičení. Rodiče jsou vstřícnější, přátelští, spolupracují, podporují samotnou školu a snaží se pomáhat vybavovat třídy.*“

Jaká jsou přijímací kritéria?

Na tento dotaz se nám dostala odpověď na výzkumnou otázku č. 2: *Jaké podmínky musí rodiče a žáci plnit pro přijetí tohoto vzdělávání?* Můžeme tedy říci, že každá škola má jiná kritéria. 100% shodu mají školy pouze v jednom kritériu a to, že žák musí být spádový. Je to jedno z kritérií, které musí dítě splnit pro získání bodů. Zjistili jsme, že pedagogové jsou přesvědčeni, že rodiče by své dítě měli vychovávat už od narození podle M. Montessori, aby bylo ve škole zvyklé na způsob učení a na celkový přístup. Velikou výhodou je dát své dítě do MŠ Montessori, kde dítě pochopí principy, naučí se pravidlům a naučí se správnému chování k pomůckám i ke svým spolužákům.

Co se rodičům líbí na dané škole?

Dozvěděli jsme se, že ve všech třídách rodiče oceňují přístup všech pedagogů, individuální přístup, menší počet žáků ve třídě, alternativní vzdělávání a pojetí učiva.

Jaké vzdělání mají pedagogové?

Podle výzkumu můžeme říci, že pedagog, který chce učit v Montessori třídě, by měl být specializovaný na pedagogiku M. Montessori. Jsou však i výjimky, kde i nespecializované pedagožky učí v Montessori třídách a jejich výuka je podle vedení dané školy kvalitní. Dále jsme zjistili, že ze 6 dotazovaných pedagožek, které vyučují v Montessori třídách, mají čtyři specializující kurz na Montessori pedagogiku.

Je správné, že jsou na škole klasické třídy i třídy s M. Montessori?

Všichni dotazovaní se shodli, že pokud budou třídy s M. Montessori oddělené od běžných tříd, bude výuka kvalitní ve všech směrech. Žáci se setkají i s jinými žáky, než ze svého prostředí.

Jak probíhá výuka během dne?

Tři školy mají stejný cíl, princip učení a stejnou myšlenku. Čtvrtá škola využívá pouze prvky M. Montessori, jinak ve třídě probíhá frontální výuka. Škola D též využívá prvky z běžné třídy, používají učebnice, pracovní sešity. Ale stále nejdůležitější v hodině je, že žák sám bádá, zkoumá a přichází sám na nové poznatky. Školy A a C v hodinách pracovní sešity vůbec nevyužívají. RVP je nijak neomezuje, tudíž nemusí přizpůsobit výuku něčemu, co by jim nevyhovovalo.

7.1.6 Výsledky rozhovorů s rodiči

Během jednotlivých rozhovorů jsem na každé škole slyšela, že na to, co oceňují na pedagogice M. Montessori, bych se měla dotazovat rodičů. Proto jsem vyzpovídala několik rodičů u zápisu na pozorovaných školách a rodiče, u kterých vím, že jejich dítě navštěvuje nebo bude navštěvovat školu Montessori. Jednalo se ve všech případech o matky.

Z jakého důvodu jste pro své dítě zvolili školu M. Montessori?

Na této otázce se shodly všechny respondentky. Alternativní školu vnímají pozitivně v individuálním přístupu, žák se vzdělává podle svého a zjišťuje informace o daném problému, jak dlouho on sám chce. Čtyři rodiče si myslí, že jejich dítě je nadané, bádavé, rádo se učí. V běžné třídě by se jejich děti nudily a nepodporovaly své myšlení. Vše by viděly v knihách, v sešitech a učily by se to pouze na testy. Učení by bylo neefektivní. Dva rodiče se domnívali, že jejich dítě potřebuje individuální přístup. Dítě je více hravé, citlivé, v lavicích by nevydrželo tolik hodin sedět v klidu. Také mají pocit, že dítě rádo vyrábí, manipuluje s věcmi, skládá, opravuje. Proto je pro všechny rodiče důležitý individuální přístup, kde každé dítě najde pro sebe vhodné místo a vhodnou činnost pro učení.

V čem si myslíte, že je rozdíl mezi klasickou výukou na ZŠ a výukou v Montessori škole?

Tři rodiče, kteří mají své dítě ve třídách M. Montessori, si váží individuálního přístupu pedagožek, vedení celé školy a za výhodu považují i heterogenní skupinu žáků. Žáci se navzájem vzdělávají a pomáhají si v každé situaci. Děti ze školy nechodí vystresované, rády se učí a těší se do školy. Jedna maminka dokonce tvrdí, že její dítě nad věcmi více přemýšlí a umí si poradit ve většině situací. Děti v běžných školách se podle nich musí učit z knih teorie, které jim paní učitelka ve škole „odvykládá“. Většinou žáci výuce nerozumí a mají zbytečné problémy v dalším vzdělávání. Žák se nemůže dostatečně zaměřit na své silné stránky, toto je podle matky v běžných školách nevyřešené.

Tři rodiče, kterým děti nastoupí od tohoto září, věří, že ve škole M. Montessori budou mít jejich děti individuální přístup, budou se moci vzdělávat podle svého tempa. Děti se nebudou muset bát známek, o kterých vzdělávání vůbec není. Dvě děti dotazovaných rodičů chodí do MŠ M. Montessori, tudíž tuší, jak bude výuka probíhat na alternativní základní škole. Za velkou výhodu též považují heterogenní seskupení tříd. Jedna matka vůbec netuší, jak toto vzdělávání probíhá, pouze viděla výuku na dni otevřených dveří a moc se jí to líbilo. Žáci ve třídě nemuseli sedět v lavicích, při učení si udělali příjemné prostředí a atmosféru. Výuka děti bavila, navzájem se respektovaly. Myslí si, že si žáci z hodin odnesli více, než z běžné třídy. Paní učitelky se žákům věnovaly individuálně, společně řešili úkoly a všichni působili klidně.

Znáte principy, cíle, filosofii vzdělávání M. Montessori?

Šest dotazovaných rodičů mi odpovědělo na tuto otázku odlišně. Jedna matka je vystudována speciální pedagožkou a dodělala si kurz M. Montessori, tudíž zná přesnou filosofii M. Montessori. Dvě matky daly své děti do MŠ Montessori, tudíž ví, jak tato pedagogika funguje, co je jejím cílem. „*M. Montessori uplatňuje své principy ve vzdělávání, děti se těmito principy učí a získávají nové zkušenosti. Nejde pouze o vědomosti, ale také o respektu k druhým, spolupráci, samostatnosti, chování.*“ Tři matky se o pedagogiku M. Montessori zajímaly pouze na internetu, tudíž mají znalosti z internetu a od ostatních lidí, s kterými se o této alternativě bavily. Mají svůj názor, ale přesné informace neznají.

Navštěvovalo Vaše dítě MŠ Montessori?

Pět dětí dotazovaných matek navštěvovalo MŠ Montessori, pouze jedno dítě chodí do klasické mateřské školy.

7.2 Zápisy do tříd M. Montessori

V této kapitole popíši svá pozorování ze zápisů do tříd M. Montessori ve dvou vybraných školách a průběh těchto zápisů porovnám.

7.2.1 Škola A

Na této škole jsem se zúčastnila zápisu v dubnu 2019. Zápis se odehrával v celém prvním patře, kde bylo připraveno 7 tříd. V každé třídě seděla 1 – 2 vychovatelky¹⁶. Každá vychovatelka měla připravené tzv. hnízdečko¹⁷, u kterého děti po jednom zkoušela. Pro tuto školu bylo důležité, jak se dítě chová k pomůckám, jestli se dokáže soustředit na práci či nikoli.

Během zápisu vyplnila vychovatelka s rodiči, kteří se též zápisu zúčastnili, dokumentaci o přijetí žáka. V dokumentaci se vyplňovaly základní informace o dítěti: datum narození, trvalá adresa bydliště, předchozí vzdělávání, zákonní zástupci, alergie, návštěva logopeda a další zdravotní omezení. Já se zúčastnila zápisů ve dvou různých třídách u 4 různých pedagožek. Nyní blíže popíši průběh zápisu:

1) Představení

Vychovatel vždy vyžadoval po dítěti jméno a příjmení hned po příchodu do třídy. Zkoušela se adresa, kde dítě bydlí, jak se jmenuje jeho MŠ a jméno tety¹⁸, která s ním v MŠ pracuje.

2) Malba postavy

Většinou děti malovaly kamaráda / kamarádku z MŠ. Na lavici mělo dítě k dispozici papír, tužku a pastelky. Děti malovaly obrázek pečlivě a barevně. Každá malba postavy se zařadila k dokumentaci do desek. Při malbě postavy psal učitel s rodiči veškerou dokumentaci o přijetí dítěte.

¹⁶ Z teoretické části víme, že se v Montessori třídách vyučující nazývají vychovatelky

¹⁷ Hnízdečko je uskupení lavic, kdy jsou všechna místa k sobě čelem

¹⁸ Tetou zde byla nazývána paní učitelka v MŠ Montessori

3) Počítání předmětů

Na lavici byly připravené kuličkové řetězy, které děti řadily dle velikosti a počítaly kuličky na jednom řetězu. Zde se zjišťovalo, do kolika umí dítě počítat a zda rozpozná, jakou barvu mají kuličky.

4) Geometrické tvary a velikost

Vychovatelka na lavici rozložila různé geometrické tvary různých velikostí. Dítě pojmenovávalo, jaké tvary vidí, a řadilo je podle velikosti. Vychovatelka se i u této aktivity doptávala na barvy. Každé dítě umělo pojmenovat čtverec, obdélník, kruh. Většina dětí rozpoznala i trojúhelník, pouze pár dětí si na tento název nevzpomnělo.

5) Zpěv, recitace

Základní dovedností pro zápis bývá zpěv. Existují děti, které se stydí a při zápisu nezaspívají nebo nezarecitují ani báseň. Jiné se těší, až se pochlubí písničkou, kterou umí ze své mateřské školy. Na této škole jsem viděla 12 dětí a pouze 1 dítě nezaspívalo ani nezarecitovalo. 3 děti se styděly, ale nakonec písničku zazpívaly.

6) Analýza a syntéza slov

Na lavici byly připravené kartičky s obrázky a s velkými tiskacími písmeny. Dítě přiřazovalo k obrázku začínající písmeno tohoto slova. Po splnění tohoto úkolu následovala tabulka s abecedou, dítě ukazovalo a pojmenovávalo písmena, která již zná a umí přečíst.

7) Výslovnost a chování

Při přátelském povídání si každá vychovatelka všímala především výslovnosti. Již u vyplňování dokumentace se pedagožky tázaly rodičů, jestli navštěvují pravidelně logopedii, zda vědí o vadách řeči u svého dítěte.

7.2.2 Škola B

Na této škole jsem se zúčastnila přijímacího řízení v oba dny zápisu v dubnu 2019. Zápis probíhal ve 3 třídách; jedna třída byla určena pro žáky, kteří se hlásili do běžné třídy, druhá třída pro žáky, kteří se hlásili do třídy s běžnou výukou rozšířenou o pohybovou výchovu a třetí třída se věnovala přijímání žáků do třídy s prvky Montessori.

V Montessori třídě byla rozmístěná tři tzv. hnízdečka. U dvou seděly paní učitelky a u jednoho hnízdečka paní asistentka. Za učitelským stolem zapisovali vždy 2 pedagogové z druhého stupně žáky na seznam zúčastněných a vypisovali s rodiči veškerou potřebnou dokumentaci. Na začátku zápisu každé dítě dostalo identifikační číslo kvůli GDPR, podle kterého si rodiče na webových stránkách našli výsledek, zda jejich dítě bylo přijato do třídy s prvky Montessori. V dokumentaci se vypisovaly veškeré osobní informace o dítěti, jako je trvalá adresa bydliště, věk dítěte, data narození, předchozí vzdělávání, logopedické problémy, alergie a informace o zákonných zástupcích. Pedagogové si také zaznamenávali předběžný zájem o školní družinu a školní jídelnu. Zkoušející měli u sebe další list, do kterého zapisovali průběh zápisu, jak se dítě chová, jak ovládá počty, čtení jednotlivých písmen, jeho vyjadřování, zájmy ve volném čase a informace o kreslené postavě. Nyní se podíváme detailněji, jak zápis probíhal:

1) Představení

Paní učitelka se představila celé rodině, rodiče posadila k učitelskému stolu a odvedla si dítě ke svému hnízdečku, kde se navzájem seznámili. Důležité bylo jméno a příjmení budoucího prvňáčka. Paní učitelka každému pak dítěti ukázala knížku, na které byla zvířátka. Dítě popisovalo, co všechno na obrázku vidí.

2) Malba postavy

V knížce na 1. straně byl prostor pro malbu postavy: kamarád / ka z MŠ. Děti malovaly postavy pouze jednou barvou. Velmi důležité pro ně byly detaily, např. všechny děti musely u svého obrázku počítat prsty na ruce. Málo které dítě si kamaráda vybarvilo.

3) Počítání předmětů a prostorová orientace

Na straně, kde se nacházely obrázky, děti počítaly předměty podle barev. Hledaly obrázky, které byly žluté, zelené a červené, a ty kroužkovaly správnou pastelkou. Zkoušející zadávali i slovní úlohy na sčítání a odčítání.

V dalším úkolu byly tři řady tvarů a byl mezi nimi jeden tvar, který tam nepatřil. Děti daný tvar hledaly a popisovaly, čím se liší.

4) Geometrické tvary

Na volné místo v sešitě paní učitelka nakreslila čtverec, obdélník, kruh a trojúhelník a zkoušela, jestli dítě zná správný název pro daný tvar. Byly děti, které pojmenovaly kruh jako kolečko a na trojúhelník si nevzpomněly. Jiné tvary jim nedělaly problémy.

5) Zpěv, recitace

Na této škole děti pouze zpívaly, báseň nikdo neřekl. Mile mě překvapilo, že děti zpívaly písně, které se učily ve školce, ale i méně známé písně. Osm dětí z 26 přihlášených zájemců odmítlo zpívat a recitovat.

6) Analýza a syntéza

Třídy M. Montessori na této škole vyučují genetickou metodu, proto pedagogové u zápisu zkoumali, zda dítě dokáže skládat slova po hláskách. Když paní učitelka řekla P – E – S, dítě by mělo vědět, že je to PES. Šikovnější děti, umí slovo rozložit PUSA = P – U – S – A, ale to je pro dítě ve věku 5 let velmi obtížné. Důležité pro tuto školu bylo, aby dítě vědělo, na jaké písmeno začíná dané slovo. Př.: Ryba – R, Kolo – K,

7) Výslovnost

Během zápisu paní učitelka sledovala výslovnost dítěte. Při logopedických vadách doporučila paní učitelka rodičům logopedickou poradnu, pokud už ji rodiče s dítětem nenavštěvovali.

Po zápise dítě odcházelo k hnízdečku, kde seděla paní asistentka a ještě si 5 min pohráli s Montessori pomůckami. Paní asistentka sledovala, jak se dítě u práce chová, soustředí a přemýšlí. Mezitím se paní učitelka sešla s rodiči a promluvila s nimi o tom, jak si jejich dítě vedlo u zápisu. Výsledky přijetí se rodiče dozvídali až na webových stránkách během dalšího měsíce.

I na této škole platí, že během 20 – 30 min zápisu není možné poznat dítě, které by nebylo vhodné pro tento typ vzdělání. Učitelky soudí, že někdy je to patrné na první pohled, ale většinou se negativní stránky ukážou až během dvou měsíců první třídy.

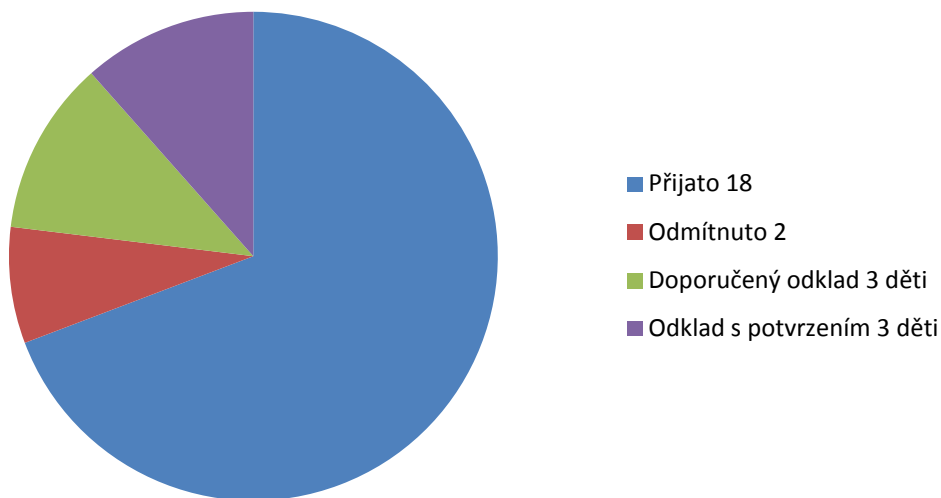
7.2.3 Analýza počtu žáků nabíraných do 1. ročníku

Pozorovala jsem zápisy do 1. tříd na 2 základních školách. Na škole A se zápisu do 1. ročníku zúčastnilo 58 dětí; 40 dětí bylo přijato, dvěma dětem byl doporučený odklad a 16 dětí při zápisu neuspělo.

Ve škole B jsem se zúčastnila zápisu do třídy s prvky Montessori. Zápisu se zúčastnilo 26 dětí. 18 dětí zápis úspěšně zvládlo. Dvě děti neuspěly z důvodu hyperaktivity, neklidu při práci pomůcek, nezájmu o manipulaci s pomůckami. 3 dětem byl doporučen odklad školní docházky a 3 děti přinesly potvrzení o odkladu školní povinné docházky na příští školní rok z poradny, ale i přes to musely zápis podstoupit i letos. Budoucí paní učitelka 1. ročníku obvolala na začátku června všechny rodiče přijatých žáků a dotazovala se, zda mají stále zájem nastoupit do tříd s prvky M. Montessori. Výsledek ukázal, že od září nastoupí 13 žáků do první třídy s prvky Montessori. Pět rodičů si vybralo jinou základní školu. Důvod, proč si rodiče nástup do tříd s prvky Montessori rozmysleli, není znám. Rodiče si v dnešní době mohou vybrat více základních škol. Děti se zúčastní několika zápisů a rodiče pak mají do konce srpna čas vybrat si jednu ze základních škol dle jejich uvážení.

Výsledky zápisu do 1. třídy na škole B

Na škole C a D jsem se nezúčastnila zápisu, ale kontaktovala jsem pedagogy jednotlivých škol a zjistila počet přijatých žáků. Na škole D se přihlásilo 18 dětí do tříd M. Montessori a všechny byly přijaté. Během školního roku chodili budoucí prvňáčci na tzv. Předškoláčka, který se konal na této Montessori škole každý týden. Paní učitelky je připravovaly do 1. třídy, seznámily je s pomůckami a tím je připravily i na zápis do první třídy. Školu C jsem se snažila kontaktovat, ale nepovedlo se mi s nimi navázat kontakt, proto další údaje o této škole nejsou známy.

7.2.4 Shrnutí pozorování zápisů jednotlivých škol

V této kapitole porovnám zápisy ve dvou sledovaných školách. Začnu uskupením nábytku ve třídách. Třídy byly připraveny pro zápis podobným způsobem, lavice stály v tzv. hnízdečku. Na lavicích byly připravené pomůcky, se kterými se při zápisu pracovalo, např.: pastelky, tužky, papíry, počítadla, kartičky s obrázky a písmeny, geometrické tvary. Pomůcky se na jednotlivých sledovaných základních školách lišily. Na zbylých lavicích měli pedagogové připravené dárečky pro budoucí prvňáčky na rozloučenou. Na jedno dítě si pedagogové určili 20 min pro zkoušení v obou zkoumaných školách.

Ve škole B seděl zkoušející, který se věnoval pouze dítěti. Zapisující pracoval s rodiči a vyplňoval dokumentaci k zápisu. U třetího hnízdečka seděl asistent s Montessori pomůckami: geometrickými tvary, barevnými tyčemi, sčítacími hady, čísly, tabulkami

s velkými tiskacími písmeny. Dítě po splnění úkolů došlo k tomuto asistentovi a pracovalo s pomůckami Montessori. Podle manipulace s pomůckami a chování si také pedagogové ověřovali, jestli je dané dítě vhodné pro vzdělávání podle pedagogiky Marie Montessori. Pokud se na aktivitu pomůcek dítě soustředilo a vedlo si dobře při celém zápise, bylo přijaté. Jedno dítě si vedlo dobře při teoretickém zápise, kde plnilo úkoly do sešitu, ale k pomůcce se chovalo nevhodně. Odmítalo s pomůckou pracovat a dokonce i plnit úkoly. Takové dítě se na vzdělávání podle Montessori nehodí. Rodičům bylo doporučeno, aby přešli do běžné třídy. Ve škole A si pedagog pozval celou rodinu k jednomu hnízdečku a celý zápis si vedl sám. Obě školy se shodovaly ve většině úkolů, které musel budoucí prvňáček splnit pro přijetí.

Na obou školách po splnění všech úkolů budoucí prvňáček dostal od zkoušejícího učitele dárek na rozloučenou a pamětní list zápisu do 1. třídy ZŠ. Na závěru každého zápisu vyslovil pedagog svůj pocit ze žáka. Jak se dítě chovalo během zápisu, jak spolupracovalo, odpovídalo, apod. Pokud učitel viděl menší nedostatky, doporučil rodičům domácí cvičení pro zlepšení. Pokud se pedagogům dítě jevilo jako nezralé k nástupu do 1. třídy ZŠ, doporučili rodičům odklad a návštěvu v pedagogicko-psychologické poradně.

Pedagogové se po zápisech scházejí, porovnávají žáky a vybírají si ty nejšikovnější podle dosažených bodů. Výsledky zápisu se rodiče dozvídají až na webových stránkách školy. Škola B nabízí rodičům pro odmítnuté děti přípravný ročník na základní škole. Děti mají stejný režim jako ve školce, jenom dochází na ZŠ. Ráno si děti pohrají, nakreslí obrázek nebo vyrobí výrobek. Paní učitelka přichystá pracovní list pro rozvoj jemné motoriky a poté jdou ven. Též musí splnit 2 hodiny pobytu venku jako v MŠ. Po obědě děti nechodí spát, ale dochází do školní družiny, tudíž se seznámí s celým chodem ZŠ.

V porovnání těchto dvou škol mohu říci, že do školy A přihlašují děti rodiče, kteří znají pedagogiku a filosofii M. Montessori. Na škole B je většina rodičů, kteří se s touto pedagogikou nikdy nesetkali, pouze je zaujala výuka, kterou viděli v rámci dne otevřených dveří.

8 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak si jednotlivé školy vybírají žáky do tříd a škol Marie Montessori. Dále bylo zkoumáno, jaké důvody vedou rodiče k volbě této pedagogiky pro jejich dítě a jaké podmínky musí rodiče a žáci splnit pro přijetí do tohoto vzdělávání. V poslední řadě jsem analyzovala, jak probíhá přijímací řízení. Základním výzkumným designem byla vícepřípadová studie. Cíleně jsem vybrala čtyři základní školy s touto pedagogikou jak ve velkém městě, tak v menších městech. Výzkum jsem rozdělila na dvě části. V první části jsem vedla polostrukturované rozhovory se zaměstnanci zvolených škol a s rodiči dětí z Montessori tříd. V druhé části jsem pozorovala samotné zápisy do 1. tříd.

Ve svém šetření jsem se dozvěděla, že každá Montessori škola si přijímací řízení žáků provádí podle svých možností a uvážení. Mezi školami jsem objevila velké rozdíly v kritériích přijetí žáků. Dozvěděli jsme se například, že ve státní škole si žáky vybírat nemohou, a pro velký zájem žáky losují. Tím se na školu dostávají žáci, kteří podle názorů pedagogů nejsou vhodní pro vzdělávání dle Montessori pedagogiky. Ve zbylých třech školách si žáky vybírají a podle vyjádření zaměstnanců školy jsou s výběrem žáků spokojeni.

Zjistila jsem, že hlavním faktorem výběru této pedagogiky ze strany rodičů je individuální přístup k dítěti. Pro rodiče je důležité, aby se učitel věnoval dítěti samostatně, aby dítě mělo čas pro plnění úkolů a nebylo vystresované časem jako v běžných třídách. Děti se i díky tomu mohou více věnovat věcem, které je zajímají. Dále rodiče oceňují přístup vedení a samotných pedagožek. Někteří rodiče dávají své děti do tohoto typu vzdělávání, protože si myslí, že jejich dítě je nadanější, tudíž tu budou mít více času pro svůj rozvoj. Na začátku zkoumání jsem myslela, že školy s pedagogikou M. Montessori si vybírají především rodiče, kteří jsou bohatí a o této alternativě nic nevědí. Na základě uskutečněných rozhovorů se domnívám, že můj předpoklad byl mylný. Zjistila jsem, že jsou rodiče, kteří si platí kurzy, aby věděli, do jakého vzdělávání své dítě dávají a co tato pedagogika obnáší. Rodiče tak v souladu s pedagogikou M. Montessori vychovávají své děti i doma, a pokud mají možnost, dávají své děti už do Montessori školek. Také už vím, že rodiče náleží k celému příjmovému spektru.

Zjistila jsem, že každá škola nabírá své žáky podle svých možností a preferencí. 3 školy si žáky vybírají podle daných kritérií u zápisu. Jedna škola si žáky pouze losuje, protože mají mnoho zájemců. Během školního roku nemohou dodatečně nabrat žáky z důvodu plné kapacity tříd. 1 škola žáky během školního roku nabírá, kdy zájemce pozvou na zkušební týden.

Analyzovala jsem průběhy přijímacího řízení. Osobně jsem byla přítomna na 2 zápisech. Pro další dvě základní školy jsem získala informace z rozhovorů s pedagogy školy. Zjistila jsem, že všechny zápisy měly poměrně standardní požadavky na žáky. Žáci museli nakreslit postavu, přečíst jednotlivá písmena, zazpívat píseň a říct o sobě základní údaje. Nestandardním rysem těchto zápisů byla ukázka práce žáků s Montessori pomůckami. Tím pedagogové zkoumali, jestli jsou žáci vhodní na vzdělávání v Montessori třídách. Toto neplatilo pro výběrovou školu, která si žáky pouze losuje.

V mých sekundárních cílech jsem se zavázala zjistit, jaký zájem je o tyto školy. V montessori třídách se kapacita žáků vždy naplní a školy musí odmítat žáky při zápisech a odmítají žádosti během školního roku. Škola s prvky Montessori nenaplnuje kapacitu tříd, proto mohou nabírat žáky i během školního roku. Celkově mohu říci, že o Montessori školy je mezi rodiči veliký zájem.

Zápisy v jednotlivých třídách probíhaly dle možností každé školy. Společným faktorem byla malba postavy, znalost jednotlivých písmen, syntéza a analýza jednotlivých slov, výslovnost, zpěv známé písně a základní informace o dítěti. Rodiče u zápisu vyplňovali vždy veškerou dokumentaci, ve které poskytli osobní údaje o dítěti a jeho zákonných zástupců. Na jedné škole každé dítě dostalo na začátku identifikační číslo kvůli GDPR, podle kterého rodiče na webových stránkách školy našli výsledek ze zápisu.

Přišlo mi velmi zajímavé, že základní školy podle zákona nemohou být výběrové, ačkoli je známo, že existují a žáci podstupují přijímací řízení pro přijetí do určité základní školy. Překvapilo mě, že se v jedné škole žáci musí učit do 13:30 hod, aby stihli veškeré učivo probrat a naplnit tím všechny principy M. Montessori. Také je velmi zajímavé, že většina lidí si myslí, že pokud není dítě vychováno podle M. Montessori a rodiče o této pedagogice nic nevědí, nastává ve škole určitý problém. Pro další zkoumání bych doporučila výzkum výuky během dne v různých školách. Zajímalo by mě, zda se ve všech

Montessori školách vyučuje stejným způsobem a stejně se manipuluje s pomůckami. Jestli je ve třídě opravdu klid, nebo zda jsou žáci při výuce hluční.

Svůj výzkum jsem prováděla šest měsíců. Určitě by stálo za to pozorovat jednotlivé školy delší dobu a zjišťovat, k jakým změnám dochází v přijímání žáků i složení rodin, které si tyto školy vybírají.

Na závěr bych tedy chtěla shrnout, že je velký zájem od školy uplatňující pedagogiku M. Montessori. Ve většině případů mají školy zápisy promyšlené a efektivní. Díky tomu jsou schopné vybrat žáky podle svých představ a zajistit si tak žáky pro svoji budoucnost.

Seznam použitých zdrojů

Brekmarová, Magdalena. 2011. *Některé aspekty připravenosti dětí pro vstup do školy.* Olomouc : Univerzita Palackého, 2011.

Čapek, Robert. 2013. *Učitel a rodič.* místo neznámé : Grada Publishing, a.s., 2013.

Ficková, Miluše. 2017. *Zápis dětí do 1. tříd a vstup dítěte do školy.* České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2017.

Gavora, Peter. 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno : Paido, 2010.

Hendl, Jan. 2012. *Kvalitativní výzkum .* Praha : Portál , 2012.

Košťálová, Hana. 2012. *Školní hodnocení žáků a studentů.* Praha : Portál, s. r. o., 2012.

Koťátková, Soňa. 2008. *Dítě a mateřská škola.* Praha : Grada, 2008.

Kropáčková, Jana. 2008. *Budeme mít prvňáčka.* Praha : Portál, 2008.

Kutálková, Dana. 2014. *Jak připravit dítě do 1. třídy.* Havlíčkův Brod : Grada Publishing, a.s., 2014.

Kutálková, Dana. 1996. *Logopedická prevence.* Praha : Portál , 1996.

Matějček, Zdeněk. 1994. *Co děti nejvíc potřebují.* Praha : Portál, 1994.

Matějček, Zdeněk. 1994. *Děti, rodina a stres.* Praha : Galén, 1994.

Montessori, Maria. 2003. *Absorbující mysl.* Praha : SPS - nakladatelství světových pedagogických směrů, 2003.

Montessori, Marie. 2014. *Grundlagen meiner Pädagogik.* místo neznámé : Quelle & Meyer, 2014.

Mošnerová, Magdalena. 2011. *Přínos Marie Montessori pro speciální pedagogiku.* Praha : Univerzita Karlova, 2011.

- Pelikán, Jiří. 1995.** *Výchova jako teoretický problém.* Ostrava : Amosium servis, 1995.
- Petráčková, Věra. 1998.** *Akademický slovník cizích slov (A-Ž).* Praha : Academia, 1998.
- Přinosilová, Dagmar. 2004.** *Vybrané okruhy speciálně pedagogické diagnostiky a její využití.* Brno : Masarykova univerzita, 2004.
- Průcha, Jan. 2012.** *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání.* Praha : Portál, 2012.
- Průcha, Jan. 2003.** *Pedagogický slovník.* Praha : Portál, 2003.
- Rýdl, Karel. 2006.** *Metoda Montessori pro naše dítě.* Pardubice : Univerzita Pardubice, 2006.
- Rýdl, Karel. 1999.** *Principy a pojmy pedagogiky Marie Montessori.* Praha : Nakladatelství Public History Praha, 1999.
- Šimíčková-Čížková, Jitka. 2008.** *Přehled vývojové psychologie.* Olomouc : Univerzita Palackého , 2008.
- Simonová, Jaroslava. 2015.** Postoje rodičů k volbě základní školy. *Studia paedagogica.* 20, 2015, Sv. č. 3.
- Švaříček, Roman. 2014.** *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách .* Praha : PORTÁL, s.r.o., 2014.
- Tomašiová, Miroslava. 2017.** *Zápis do 1. třídy.* Liberec : Technická univerzita, 2017.
- Vágnerová, Marie. 2000.** *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání.* Praha : Portál, 2000.
- Valenta, Jiří. 2017.** *Školský zákon s komentářem.* Praha : Anag, 2017.
- Záleská, Zuzana. 2016.** *Zápis do 1. třídy ZŠ. Případové studie zápisů do základních škol.* Praha : Karlova univerzita, 2016.
- Zelinková, Olga. 1997.** *Pomoz mi, abych to dokázal.* Praha : Nakladatelství Portál, 1997.